

HELSINGIN YLIOPISTO

Nimikin sen jo kertoo

Semanttisesti latautuneiden nimien käännösstrategiat –
tarkastelussa *Harry Potter* -kirjasarjan suomen- ja espanjankieliset käännökset

Kääntämisen ja tulkkauksen maisteriohjelma
Käännös- ja tulkkausviestintä
Maisterintutkielma

Laatija:
Noora Hartikainen

Ohjaaja:
Svetlana Probirskaja

06.05.2023
Helsinki

Tiedekunta: Humanistinen tiedekunta

Koulutusohjelma: Kääntämisen ja tulkkauksen maisteriohjelma

Opintosuunta: Käännös- ja tulkkausviestintä

Tekijä: Noora Hartikainen

Työn nimi: NIMIKIN SEN JO KERTOON Semanttisesti latautuneiden nimien käännösstrategiat – tarkastelussa *Harry Potter* -kirjasarjan suomen- ja espanjankieliset käännökset

Työn laji: maisterintutkielma

Kuukausi ja vuosi: toukokuu 2023

Sivumäärä: 51 + 9

Avainsanat: käännösstrategiat, semanttisesti latautuneet nimet, Harry Potter, lastenkirjallisuus

Ohjaaja: Svetlana Probriskaja

Säilytyspaikka: Helsingin yliopiston kirjasto – Helda/E-thesis (opinnäytteet), ethesis.helsinki.fi

Muita tietoja:

Tiivistelmä:

Vertailevassa käännöstutkimuksessani tarkastelen *Harry Potter* -kirjasarjassa esiintyviä semanttisesti latautuneita henkilönnimiä sekä näiden espanjan- ja suomenkielisiä käännöksiä. Pohdin nimissä ilmeentyviä semanttisia eroja kielten välillä ja selvitän mitä käännösstrategioita kääntäjät ovat käyttäneet sekä miten nämä ovat vaikuttaneet käännöksiin. Tutkimukseni voi toimia valintoja helpottavana ohjenuorana erityisesti lasten- ja nuortenkirjallisuutta kääntäville kääntäjille.

Aineistoksi valikoitui 30 henkilöihahmon nimeä, jotka jaoin kolmeen ryhmään semanttisen läpinäkyvyyden perusteella. Semanttisen läpinäkyvyyden ryhmiä käytin, koska oletin niiden vaikuttavan strategiavalintoihin sekä lopullisiin tuloksiin. Analysoin aineiston nimet yksitellen ja pohdin sisällöllisiä ja lukijakokemuksellisia eroja kielten välillä.

Espanjankielisissä käännöksissä lähes jokainen nimi on kopioitu kohdetekstiin, huolimatta nimen läpinäkyvyydestä taikka etymologisesta alkuperästä. Suomennoksissa puolestaan näkyy selvä korrelaatio semanttisen läpinäkyvyyden ja käytettyjen strategioiden välillä. Mitä korkeampi läpinäkyvyys, sitä suuremmalla todennäköisyydellä kääntäjä on käyttänyt joko käännöstä tai jäljennöstä.

Strategiavalinnat vaikuttavat nimien sisältöihin sekä niiden semanttiseen läpinäkyvyyteen, ja näin myös oleellisesti kirjan kokonaistunnelmaan. Sekä käännökset että jäljennökset välittävät semanttisen sisällön kohdetekstin lukijoille hyvin johdonmukaisesti, ja saattavat jopa nostattaa nimen semanttista läpinäkyvyyttä. Kopiointi puolestaan vaikuttaa nimen sisällön luettavuuteen hyvin vaihtelevasti. Sukulaisuuskielisyys voi tapauskohtaisesti aiheuttaa nimen läpinäkyvyyden nousua tai sisällön korostumista kopioinnissa, muttei tämä ole itsestäänselvyys. Kopiointi vähentää nimen läpinäkyvyyttä hyvin suurella todennäköisyydellä ja näin vaikuttaa myös kirjan tunnelmaan negatiivisesti. Nimien ollessa lähellä kohdekieltä on kääntäjän lisäksi varottava nimen kohdeyleisössä mahdollisesti herättäviä vääränlaisia konnotaatioita. Sisällön lisääminen tai muuttaminen ovat loistavia keinoja kompensoida tunnelman menetystä.

Sisällysluettelo

1	Johdanto	4
2	Teoriatausta	7
2.1	<i>Harry Potterin</i> kääntämisestä	7
2.2	Lastenkirjallisuus	8
2.2.1	Mitä on lastenkirjallisuus?	8
2.2.2	Lastenkirjallisuuden funktiot	9
2.3	Nimet lastenkirjallisuudessa	10
2.3.1	Nimien roolit ja nimityypit	10
2.3.2	Nimien kääntäminen	11
2.3.3	Motiivit	12
2.3.4	Käännösstrategiat	14
3	Aineisto ja menetelmä	19
3.1	Tutkimusaineisto	19
3.2	Menetelmä	21
4	Analyysi	25
4.1	Ryhmä 1: semanttisesti läpinäkymättömät nimet	25
4.2	Ryhmä 2: semanttisesti hieman läpinäkyvät nimet	27
4.3	Ryhmä 3: semanttisesti melko läpinäkyvät nimet	36
5	Johtopäätelmät ja pohdinta	48
	Lähteet (References)	56
	Resumen: Ya lo dice el nombre	1

1 Johdanto

Kääntäminen on erityisen luovaa työtä ja etenkin kaunokirjallisuus voi luovan luontonsa sekä kulttuurillisen sidonnaisuuden vuoksi tuottaa kääntäjälle mitä erikoisempia haasteita. J.K. Rowlingin kirjoittama ja maailmalla jättimäiseksi menestykseksi noussut *Harry Potter* -fantasiakirjasarja on täynnä käännoshaasteita. Rowlingin työn kääntämisestä tekee erityisen haastavan monet tekijät: lukuisat sanaleikit, kulttuurisidonnaiset referenssit, sana-arvoitukset, anagrammit, runot ja kirjainlyhenteet (kuten *Ordinary Wizarding Levels > O.W.L.s*, jossa kirjainyhdistelmä muodostaa *Harry Potterin* maailmaan täydellisesti sopivan englanninkielisen sanan suomen kielen ”pöllölle”), mainitakseni vain pienen osan kyseisen fantasiasarjan kääntämiseen liittyvistä haasteista (Nilsen & Pace Nilsen 2019; Tudor 2011). Näiden lisäksi kirjasarjasta löytyy runsas valikoima Rowlingin omakeksimää *Harry Potterin* taianomaiseen maailmaan kuuluvaa sanastoa sekä latinan kielestä, Euroopan historiasta ja mytologiasta johdettuja semanttisesti latautuneita nimiä (Tudor 2011; Lin 2013; Mäkinen 2010).

Kääntäjät ovatkin päätyneet hyvin erilaisiin ratkaisuihin kääntäessään *Harry Potter* -kirjoja. Suurin osa suomalaisista on epäilemättä kuullut huispauksesta, eikä Rohkelikkokaan kuulosta vieraalta, riippumatta siitä, onko kirjoja tullut luettua vai ei. Saksalainen kääntäjä puolestaan on halunnut säilyttää tekstissä brittiläisen ilmapiirin, ja perustelee tällä muun muassa tupien nimien säilyttämistä alkuperäisinä, mutta on kuitenkin kääntänyt taianomaisten olentojen nimet välittääkseen nimien semanttisen sisällön lukijalle (Tudor 2011). Romaanisten kielten kohdalla kääntäjillä on semanttisesti latautuneiden termien ja nimien puolesta ollut verrannollisesti vähemmän mietittävää kuin moniin muihin kieliin kääntävillä, Rowlingin sanaston ja nimien pitkälti perustuessa latinan kieleen.

Harry Potter on houkutellut eri alojen tutkijoita ympäri maailman, ja myös sen käännoksistä on tehty lukuisia tapaustutkimuksia. Suomessa käännoksiä ovat tutkineet muun muassa Hietasaari fiktiivisen puheen esittämistä koskevassa pro gradu -tutkielmassaan (2006) sekä Kosunen (2015) ja Mäkinen (2010), jotka tutkivat henkilönnimien kanssa käytettyjä käännostrategioita Kapari-Jatan suomennoksissa sekä kirjojen ranskan- ja saksankielisissä käännoksissa. Vaikka monet tutkimukset ovatkin sivunneet käännostrategioiden (tai ehkä tarkemmin: kääntäjän valintojen) vaikutuksia teksteissä, ovat ne keskittyneet enemmän kääntäjän valintojen takana oleviin motiiveihin ja/tai arvottamaan käännoksiä seurauslähtöisesti. Oma tavoitteeni on näiden sijasta kartoittaa semanttisesti latautuneiden

nimien kääntämisessä käytettyjen strategioiden toimivuutta lukijakokemuksen kannalta sekä vetää lankoja strategioiden ja seurausten välille. Tutkimukseni tulokset tulevat toivottavasti auttamaan erityisesti lasten- ja nuortenkirjallisuutta kääntäviä valitsemaan käännösstrategiansa kohdatessaan samankaltaisia käännösongelmia.

Vertailevassa käännöstutkimuksessani keskityn *Harry Potter* -kirjasarjassa esiintyviin, piilomerkityksen omaaviin hahmojen erisnimiin sekä näiden espanjan- ja suomenkielisiin käännöksiin. Tutkimuksessani pohdin semanttisia eroja englantilaisen lähdetekstin ja kohdetekstien välillä. Ensiksi selvitän 1) minkälaisia käännösstrategioita kääntäjät ovat käyttäneet nimien kohdalla; 2) onko sivumerkityksen omaavien nimien semanttinen sisältö onnistuttu kääntämään myös kohdekielelle ja 3) miten strategiat ovat vaikuttaneet käännökseen. Lopuksi pyrin kokoamaan havaintoni yhteen ja arvottamaan käännösstrategiat. Tutkimukseni keskiössä ei siis ole kirjojen kääntäjät taikka heidän valintoihinsa vaikuttavat tekijät (vaikka näitä sivuankin), vaan käännösstrategiat. Analyysissäni käsittelen joidenkin nimien kohdalla myös muita kirjan tunnelmaan vaikuttavia tekijöitä kuten *allitteraatioita* eli alkusointuja, mutta tutkimuksen painopiste on semanttisen sisällön välittymisessä ja näin myös semanttisen sisällön välittyminen on tässä tutkimuksessa ainoa tekijä, joka vaikuttaa käännösstrategioiden arvottamiseen. Nimet voidaan luokitella kirjallisuudessa lähes aina jollain tapaa semanttiseksi, mutta tässä tutkielmassa keskityn kuitenkin niin sanotusti erikoisempaan, fantasia- ja lastenkirjallisuudelle ominaiseen semanttiseen sisältöön. Käyttämässäni taulukoissa ei huomioida esimerkiksi nimen paljastamaa hahmon etnistä taustaa.

Hypoteesini on, että latinaperäiset nimet on siirretty suoraan espanjankieliseen käännökseen, sillä näiden sisältö luultavasti avautuu espanjankieliselle lukijalle jopa paremmin kuin englantia äidinkielenään puhuvalle. Lisäksi oletan, että muut nimet on tuotu lähemmäksi lukijaa muilla keinoin. Koska olen itse lukenut *Harry Potterit* suomeksi, on suomennoksia koskeva hypoteesini, että suomentaja on seurannut hyvin pitkälti alkuperäisen kirjailijan käyttämiä keinoja huolimatta kielten välisistä eroista. Näin oletan myös, että nimien semanttinen sisältö on säilynyt lähes samana. Uskon, että nimien läpinäkyvyys (ts. kuinka ilmiselvä piilomerkitys on) on vaikuttanut oleellisesti käytettyihin käännösstrategioihin. Alhaisempi läpinäkyvyys on luultavasti johtanut suurempaan määrään kopioita, kun taas läpinäkyvämpien nimien kohdalla kääntäjät ovat luultavasti joutuneet keksimään muita keinoja.

Seuraavassa luvussa taustoitan tutkimusta kertomalla lyhyesti *Harry Potterin* kääntämisestä, lastenkirjallisuudesta, nimistä sekä näiden funktioista ja lopuksi käänösstrategioista. Kolmannessa luvussa käyn läpi aineistoni ja menetelmäni, jonka jälkeen luvussa neljä analysoin aineiston. Viidennestä luvusta löytyy johtopäätelmät sekä esittämäni jatkokysymykset.

2 Teoriatausta

Harry Potter luokitellaan usein lastenkirjallisuudeksi. Lastenkirjallisuuden kääntämiseen liittyy kuitenkin omat konventionsa ja voi sisällöltänsä erota muusta kirjallisuudesta paljonkin. Teorialuvussa taustoitan ensin *Harry Potterin* kääntämiseen liittyviä tekijöitä, jonka jälkeen siirryn lastenkirjallisuuteen, nimien funktioihin sekä nimien käänösstrategioihin.

2.1 *Harry Potterin* kääntämisestä

Vuoteen 2023 mennessä kirjasarja on käännetty yli 80 kielelle, ja on näin ollen yksi historian käännetyimmistä kirjasarjoista (Scott 2022). Kirjasarjan kääntämiseen on liittynyt kuitenkin lukuisia haasteita. Erityisen haastavan kääntämisestä on tehnyt muun muassa lukuisat runot, arvoitukset, akronyymit, anagrammit, sanaleikit, Rowlingin omakeksimät henkilöiden ja paikkojen nimet sekä kirjojen hahmoille kirjoitetut erilaiset aksentit.

Aivan kuin näissä ei olisi kenelle tahansa kääntäjälle tarpeeksi haastetta, kirjojen valtavan suosion ja tiukkojen aikataulujen takia kääntäjät joutuivat kääntämään kirjoja käsittämättömässä kiireessä. Kääntäjät eivät päässeet alkuperäisiin teoksiin käsiksi yhtään kirjasarjan faneja aikaisemmin, vaan he joutuivat odottamaan, kunnes alkuperäinen teos julkaistiin, ennen kuin he pystyivät aloittamaan prosessin. Samalla kärsimättömät fanit halusivat tietää seuraavan kirjan nimen jo ennen kuin alkuperäinen teos oli tullut julki. Fanit saattoivat tehdä omia piraattikäännöksiä tai opetella englannin kieltä vain pystyäkseen lukemaan uusimman kirjan hiukan aikaisemmin. Sarjan viimeisen osan tultua julki kirjojen italialaiset fanit käynnistivät ”Operaatio Sulka” -nimisen liikkeen, jonka tarkoituksena oli nopeuttaa käännöksen julkistamista lähettämällä italialaiselle kustantamolle tuhansia sulkia. Ranskalaisen kääntäjän Jean Francois Menardin raportoitiin saaneen hermoromahduksen kääntäessään *Harry Potter ja liekehtivää pikaria* ranskaksi – yli tuhansanainen projekti, joka kesti vain vaivaiset kaksi kuukautta. Kun käännökset oli jo tullut julki, saatettiin niihin tehdä vielä korjauksia ja muutoksia fanien vaatimuksesta. Kääntäjät ovat siis tehneet töitä äärimmäisen paineen alla. (Moore 2000; Sullivan 2019; Scott 2022; Kapari-Jatta 2008.)

Tämän lisäksi kirjat ja niissä käytetty kieli on suunnattu niin sanotusti moninaisyleisölle. Kaksinaisyleisö – lapsi sekä lapselle lukeva ja/tai kirjan ostava aikuinen – on lastenkirjallisuudelle tyypillistä. Harryn taianomainen maailma onkin viihdyttänyt lasten ja

nuorten lisäksi myös aikuisia (Kontio ym. 2008). *Harry Potterin* tapauksessa yleisö on kuitenkin tätäkin moninaisempi. Ainutlaatuisen kirjasarjasta tekee Rowlingin sitoumus lukijakuntaansa kohtaan; siinä missä kirjasarjoilla on tyypillisesti kohdeyleisönä esimerkiksi tietty ikäluokka, *Harry Potterin* kohdeyleisönä oli kokonainen sukupolvi. Sarjan suuresta suosiosta ja sen aiheuttamasta ilmiöstä johtuen Y-sukupolvea voikin kutsua *Harry Potter*-sukupolveksi. Ensimmäisen osan ilmestyessä suurin osa lukijoista oli suunnilleen saman ikäisiä kuin kirjasarjan päähenkilöt – lapsia. Nämä lapset kuitenkin kasvoivat, mutta niin kasvoivat myös näiden seuraamat päähenkilöt, ja sitä mukaa myös kirjojen sisältämät teemat ja kieli (Firestone & Clark 2018; Kümmerling-Meibauer 2017). Näin ollen kirjasarja ei siis kuulu vain yhteen kategoriaan, vaan siinä nähdään sen sijaan siirtymä lastenkirjallisuudesta nuorille ja nuorille aikuisille suunnattuun kirjallisuuteen. Myös kääntäjien on pitänyt osata mukautua tähän muutokseen kirjojen välillä.

Viimeisenä, muttei suinkaan vähäisimpänä, kirjat ovat täynnä ansoja. Oikea kääntäjille tehty miinakenttä. Rowling on suunnitellut koko kirjasarjan alusta loppuun jo ennen ensimmäisen kirjan julkaisua, ja kirjat linkittyvät vahvasti toisiinsa. Näennäisesti epäoleellinen maininta ensimmäisessä kirjassa saattaakin olla ratkaiseva kirjasarjan viimeisessä osassa. Kääntäjän on osattava pelätä käännösratkaisujen kustautumista myöhemmissä osissa. Tämä kuitenkin tarkoittaa myös, etteivät kääntäjät ole välttämättä uskaltaneet kääntää asioita, joita he olisivat muutoin kääntäneet. Kirjat suomentanut Kapari-Jatta kertoo muun muassa huokaisseen helpotuksesta viimeistä kirjaa, *Harry Potter ja kuoleman varjelusta* kääntäessä, kun kirjassa käy ilmi, että Tom Marvolo Riddle (suom. Tom Lomen Valedro, alias Voldemort) on aina vihannut tavanomaista etunimeään. Anagrammin sisältämä nimi piti kuitenkin kääntää jo sarjan toisessa osassa. (Kapari-Jatta 2008.)

2.2 Lastenkirjallisuus

2.2.1 Mitä on lastenkirjallisuus?

Lastenkirjallisuutta on vaikea määritellä, sillä edes tekstin tyyli tai sisältö eivät välttämättä paljasta kohderyhmää. Suomessa puhutaan lasten- ja nuortenkirjallisuudesta, kun taas englannin kielessä kummatkin näistä putoavat ”lastenkirjallisuuden” käsitteen alle. (Nakari 2013, 5.) Lastenkirjallisuus siis merkitsee usein niin lapsille kuin nuorillekin suunnattua kirjallisuutta. Lastenkirjallisuuden määrittämiseksi on ehdotettu eri tapoja: sen voi määritellä kirjallisuutena, joka on suunnattu lapsille ja nuorille, tai kirjallisuutena, jota lapset ja nuoret

lukevat (huolimatta siitä, kenelle se on alun perin tarkoitettu). Oittisen mukaan lastenkirjallisuuden määritelmään vaikuttavat myös itse kirjailijat päättämällä omat kohdeyleisönsä sekä kirjastonhoitajat järjestämällä kirjat omille hyllyilleen. (Hamnström 1997, 4; Oittinen 2000, 61–63; Nakari 2013, 5.) Lastenkirjallisuuden määritelmä on hyvin liukuva, ja sitä on hankala rajata lopullisesti. On myös mahdollista, että aikuisille tarkoitettusta kirjasta kulminoituu ajan saatossa lastenkirjallisuutta, ja päinvastoin (Oittinen 2006). Tästä hyviä esimerkkejä ovat Lewis Carrollin *Liisa ihmemaassa*, joka oli alun perin aikuisten klassikko (Nakari 2013, 6), sekä Antoine de Saint-Exuperyn *Pikku prinsssi*, joka on alun perin suunnattu lapsille, mutta on myös lukemattomien aikuisten rakastama. Toisaalta lastenkirjallisuus voi olla myös fantasiakirjallisuutta, tieteiskirjallisuutta tai vaikka salapoliisikirjallisuutta. *Harry Potterin* tapauksessa kirja voidaan luokitella lasten- ja nuortenkirjallisuuden lisäksi myös fantasiakirjallisuudeksi. Koska fantasiakirjallisuus genrenä ei määrittele lukijakunnan ikäluokkaa ja näin myös spekuloidavissa olevaa lukijakunnan ymmärrystasoa samoissa määrin kuin lastenkirjallisuus, keskityn tässä tutkielmassa käsittelemään aihetta enemmän lastenkirjallisuuden näkökulmasta.

2.2.2 Lastenkirjallisuuden funktiot

Lastenkirjallisuuden kääntämistä alettiin tutkia vasta 1970-luvulla. Suurimpia vaikuttajia ovat olleet Klingberg, Shavit, Oittinen ja Puurtinen (Dukmak 2012), mutta näkemykset lastenkirjallisuuden kääntämisestä vaihtelevat suuresti. Suurin kiista koskee lastenkirjallisuuden funktiota. Onko lastenkirjallisuuden päätavoite viihdyttävyyys vai opettavaisuus? Lastenkirjallisuudella voi olla lukuisia funktioita: se voi olla viihdettä taikka taidetta, opettavaista taikka terapeutista. Lastenkirjallisuudessa ei ole selkeitä sääntöjä. (Nakari 2013, 7).

Vaikka tutkijoiden näkemyksissä on osittaista päällekkäisyyttä, painottavat he eri asioita. Suurin kiista koskee lastenkirjallisuuden pääfunktiota: Onko lastenkirjallisuudessa tärkeintä sen opettavaisuus vai viihdyttävyyys? Pedagogisuus on ollut yksi lastenkirjojen päätavoitteista siitä asti, kun ”lapsuus” tunnistettiin konseptina. Tätä ennen lapset nähtiin pitkälti pieninä aikuisina. (Oittinen 2000, 88.) Oittinen painottaa mielikuvituksen merkitystä oppimisessa sekä lapsen kykyä löytää tietoa itsenäisesti. Kirjassaan *Translating for Children* (2000) Oittinen puhuu myös *karnevalismista* eli naurukulttuurista ja toteaa, että lastenkirjallisuuden voisi katsoa olevan karnevalismin ilmentymä. Karnevalismiin kuuluu muun muassa normien

ylitys, tietynlainen säännöttömyys ja asioiden nurinperisyys (Kauhanen 2016). Oittinen kannustaa kääntäjiä sukeltamaan lasten ja karnevalismin maailmaan sekä kääntämään oman sisäisen lapsensa kautta. Myös psykologi Bo Møhl ja kirjailija May Schack ovat tarkastelleet lastenkirjallisuuden funktioita. Heidän mielestään lastenkirjallisuuden kuuluisi olla viihdyttävää, moraaleja opettavaa, informatiivista sekä terapeutista. Lisäksi kirjallisuuden tulisi vahvistaa empatian ja identifikaation tunteita lapsessa. Tarinan lapsessa synnyttävät tunteet voivat olla kasvun ja kehityksen kannalta jopa tärkeämpiä kuin itse juoni. Tätä kautta lapsi oppii käsittelemään tunteitaan. (Oittinen 2000, 65.) Puurtinen ehdottaa, että kääntäjän tulisi opettavaisuuden sijasta pyrkiä viihdyttävään tekstiin, joka kannustaisi lasta jatkamaan lukemista (Dukmak 2012, 42). Näkemykset tekstilajin tärkeimmästä funktiosta eroavat, mutta tutkijat tuntuvat kuitenkin kaikki kannattavan jonkin sortin kultaista keskitietä.

2.3 Nimet lastenkirjallisuudessa

2.3.1 Nimien roolit ja nimityypit

Nimet eivät ole kaunokirjallisuudessa koskaan merkityksettömiä, ja erityisesti lasten- ja fantasiakirjallisuudessa niillä on monenlaisia funktioita. Nimien oleellisin tehtävä on auttaa lukijaa erottamaan henkilöhahmot toisistaan, mutta sen lisäksi ne voivat rakentaa tarinan tunnelmaa tai antaa lukijalle vihjeitä hahmon perimmäisestä olemuksesta. Niillä voi olla myös oleellinen tehtävä tarinan kuljetuksen kannalta. Hahmon nimi on muun muassa ulkonäkökuvauksen, puhutavan, toiminnan sekä hahmon taustan ohella osana hahmon luomista tai *karakterisaatiota*. Nimet voivat myös kertoa esimerkiksi hahmon sosioekonomisesta taustasta, asenteista tai työnkuvasta. Toisaalta hyvin läpinäkyvästi latautuneet nimet saattavat myös rajoittaa nimen kantajan kehitystä tarinan aikana. Nimi synnyttää lukijan päässä visuaalisen kuvan henkilöhahmosta ja tähän liitetyistä elementeistä. Lisäksi nimet voivat elävöittää tekstiä ja viihdyttää lukijaa. (Van Coillie 2008, 125; Oittinen 2008, 118–120; Bertills 2003, 51–53; Rachut 2017, 129; Kapari-Jatta 2008, 71.)

Belgialainen käännöstutkija Theo Hermans jakaa nimet kahteen kategoriaan:

konventionaalsiin nimiin (*conventional names*) sekä *latautuneisiin* nimiin (*loaded names*).

Konventionaaliset nimet eivät ainakaan näennäisesti kuljeta semanttista sisältöä, joten niitä ei ole tarpeen kääntää tai muokata vastaamaan kohdekielen konventioita. Latautuneet nimet puolestaan kaipaavat kääntäjän käsittelyä, ja ne voidaan jakaa *vihjaileviin* (*suggestive*) tai

ekspressiivisiin (expressive) nimiin. Ekspressiiviset nimet sisältävät lähdekielen sanastoa ja ovat näin ollen kiistämättömästi semanttisia – nimen sisältö on päivän selvä. Vihjailevat nimet puolestaan tekevät juuri sitä – vihjailevat. (Fernandes 2006, 49.) Näiden kohdalla lukijan ajatustenkulku ei välttämättä ole aivan yhtä suoraviivainen kuin ekspressiivisten nimien kohdalla, ja lukijan tekemään tulkintaan vaikuttavat tämän oma tietämys, kokemukset ja jopa maailmankatsomus. *Harry Potter* -kirjasarjan tapauksessa Professor Sprout on esimerkki ekspressiivisestä nimestä, kun taas Professor Snape vihjailevasta nimestä. Sprout on suoraan suomeksi käännettynä ”itu” tai ”verso”. Snape ei sen sijaan tarkoita mitään, mutta sen kirjoitus- ja äänneasu ovat hyvin lähellä englannin kielen sanaa *snake* (suom. käärme). Bertills (2003, 206) kritisoi Hermansin jaottelua ja huomauttaa, että vihjaileva nimi voi olla samaan aikaan ekspressiivinen ja toisin päin. Tulkintojen ja nimien synnyttävien assosiaatioiden ollessa hyvin lukija- ja kokemuksohtaisia ja läpinäkyvyyden ollessa asteittaista, olisi kuitenkin hyvin vaikeaa löytää kategorioita, joiden välillä ei olisi päällekkäisyyttä.

2.3.2 Nimien kääntäminen

Kääntäjiä opetetaan usein jättämään lähdetekstissä esiintyvät nimet ennalleen, etenkin jos ne eivät sisällä erityistä merkitystä, joka lukijan tulisi ymmärtää. Lukuun ottamatta kuninkaallisten nimiä, joille luultavasti löytyy eksonyymit kohdekielestä, nimiin ei tulisi koskea, sillä ne kuuluvat lähdetekstin kulttuuriin. Kuitenkin tietyissä genreissä ja tapauksissa nimiä käännetään todennäköisemmin kuin toisissa. Muun muassa fantasia- ja tieteiskirjallisuudessa sekä sarjakuvissa on yleisempää kääntää erisnimet, etenkin jos ne ovat fiktiivisiä. (Nakari 2013, 14; Oittinen 2008, 120; Marcelo Winitzer & Pascua Febles 2005, 965–966.) Myös lastenkirjallisuus on selkeä poikkeus sääntöön ja nimiä on erityisesti pienten lasten kirjoissa adaptoitu kohdekulttuureihin kautta aikojen. (Klingberg 1986, 43; Oittinen 2008, 120.)

Alan vaikuttajien aseenteet lastenkirjallisuuden kääntämisessä käytettäviä strategioita kohtaan vaihtelevat suuresti. Klingberg on vahvasti vapaita käännöksiä vastaan ja kokee tekstin tunnelman ja tyylin särkyvän helposti, mikäli kääntäjä muuntelee sitä. Hän on kuitenkin sitä mieltä, että lastenkirjallisuutta käännettäessä kulttuuristen viittausten manipulointi saattaa olla tarpeen auttamaan lasta ymmärtämään tekstin sekä säilyttämään sen viihdyttävyyden

(Dukmak 2012). Tässä Standowicz (2009) näyttää olevan Klingbergin kanssa samoilla linjoilla: erisnimien kääntämistä käsittelevässä artikkelissaan hän toteaa, että nimien tulisi olla lastenkirjallisuudessa helposti luettavissa ja muistettavissa, sillä liiallinen kielellisten esteiden määrä saattaa saada lapsen laskemaan kaikista mielenkiintoisimmankin kirjan käsistään. Shavit puolestaan sanoo kotouttamisen osoittavan epäkunnioitusta lapsia kohtaan, mutta hänenkin mukaansa lastenkirjallisuutta kääntäessä sallitaan kuitenkin tiettyjä vapauksia johtuen genren heikommasta asemasta polysysteemissä, ja tekstiä voi mukauttaa sen ymmärrettävyyden tai opettavaisuuden nimissä (Dukmak 2012; Oittinen 2000). Oittinen (2000) puolestaan painottaa luettavuuden tärkeyttä.

Vähintään jossain kohti uraansa lastenkirjallisuuden kääntäjät joutuvat melkein väistämättä miettimään, kuinka toimia henkilöhahmon nimen suhteen. Kääntääkö vaiko olla kääntämättä? Mikäli kääntäjä säilyttää nimen käännöksessä ennallaan, saattaa kirjailijan tarkoittamat reaktiot lukijassa jäädä saavuttamatta; nimen kantamat konnotaatiot saattavat jäädä välittymättä ja nimi voi jopa olla liian vaikea lukea kohdekielellä. Saavuttaakseen dynaamisen tai funktionaalisen ekvivalenssin¹ kääntäjä saattaa siis valita muokata nimeä kohdekielelle sopivammaksi. Kääntäjän valitsema käännösstrategia vaikuttaa suorasti nimen funktioon tekstissä ja kääntäjän on pohdittava, haluaako hän painottaa ymmärrettävyyttä vai autenttisuutta (Van Coillie 2006, 124; Savio 2019, 37). Kääntäjän tulisi kuitenkin säilyttää latautuneiden nimien leikkisät ja semanttiset funktiot (Nakari 2013, 14).

2.3.3 Motiivit

Kääntäjän valintojen takana voi olla erinäisiä syitä, joista osaa olen jo ohimennen sivunnut. Käännösstrategian valitsemiseen vaikuttaa ensinnäkin nimen luonne: Onko se semanttisesti latautunut? Herättääkö se mielikuvia lukijassa? Sisältääkö nimi allitteraatioita tai anagrammin? Entä onko se palindromi? Nämä kysymykset vaikuttavat oleellisesti siihen, kokeeko kääntäjä tarvetta nimen kääntämiselle alkujansakaan. Tämän kaltaiset tekijät ovat kaikista suurin syy nimen kääntämiselle, ja jopa Klingberg, joka muutoin vastustaa vapaita

¹ Dynaaminen ekvivalenssi perustuu Eugene Nidan ekvivalenssiteoriaan, ja siinä painotetaan käännöksen lukijassa aiheuttamaa reaktiota. Viesti on Nidan mukaan mukautettava vastaamaan vastaanottajan kielellisiä tarpeita ja kulttuurillisia odotuksia. Käännöksellä ei kuitenkaan haeta samaa reaktiota vaan samankaltaista reaktiota. (Aitonurmi & Ceder 2013; Fagerholm 2017; Munday 2012; Oittinen 2000.)

käännöksiä, kokee konnotatiivisten nimien kääntämättä jättämisen lastenkirjoissa epäoikeudenmukaiseksi. (Van Coillie 2006; Klingberg 1986.)

Toinen merkittävä tekijä on kirjallisuuden laji eli genre. Kuten aiemmin jo mainitsin, nimien kääntäminen on nykypäivänä harvinaisempaa ja yleinen käytäntö on jättää nimet kääntämättä (García 2012, 58). Kuitenkin lastenkirjallisuudessa, fantasia- ja tieteiskirjallisuudessa sekä sarjakuvissa nimiä käännetään yhä edelleen (Oittinen 2008, 120; Van Coillie 2006, 135). Näiden genrejen erilaisiin käännöskäytäntöihin vaikuttavat muun muassa lukijakunnat sekä lajien ominaispiirteet. Fantasia- ja tieteiskirjallisuudessa on esimerkiksi tavallista, että kirjojen maailmaa rakennetaan hyvin erikoistenkin nimien avulla ja että nimillä on semanttista sisältöä. Kääntäjät myös asettavat näiden genrejen kohdalla usein enemmän painoa lukunautinnolle ja kääntävät vapaammin, mikä puolestaan mahdollistaa luovuuden ja leikkisyyden käännöstyössä (Van Coillie 2006, 135–136).

Lukijakunta, lukijoiden ikä sekä vielä tarkemmin heidän (oletettu) ymmärryksen taso vaikuttavat oleellisesti kääntäjän tekemiin ratkaisuihin. Erityisesti nimen ääntämysasu ja sen vaikeus tai vieraus voi olla ratkaiseva tekijä käännösstrategiaa valitessa. Nimen luettavuus on erityisen tärkeää silloin, kun lukijakuntaan kuuluu lukutaidottomia lapsia ja kirja päättyy vanhempien ääneen luettavaksi. Tällöin on lukukokemuksen kannalta ratkaisevaa, pystyykö lapselle lukeva aikuinen lukemaan nimen takeltelemta ja eläytyen. Alle 8-vuotiaille lapsille suunnatuissa kirjoissa nimet on tapana kääntää, kun taas sitä vanhemmille suunnatussa kirjallisuudessa ne saatetaan jättää kääntämättä. (Oittinen 2008, 120; Oittinen 2000; Van Coillie 2006.)

Valintojen taustalla voi olla myös tekstuaalisia, kielellisiä tai kulttuurillisia syitä.

Tekstuaalisiin syihin voi laskea esimerkiksi nimen funktion tekstissä. Mikäli nimellä on oleellinen rooli tekstissä, voi sitä olla hankalampi poistaa tai korvata. Jos nimeä on puolestaan käytetty ilmaisemaan tiettyä luonteen tai ulkonäön piirrettä, voi se olla helpompi kääntää. Käännösstrategia voi valikoitua myös kielellisten tai kulttuurillisten erojen vuoksi, varsinkin jos lähdetekstin nimi voisi aiheuttaa kohdetekstin lukijassa väärinkäsityksiä tai herättää aivan vääränlaisia mielikuvia (Van Coillie 2006). Romaanisissa kielissä nimen viimeinen kirjain saattaa esimerkiksi kieliä nimeä kantavan henkilön sukupuolesta, jolloin nimen muokkaaminen voi hyvinkin olla perusteltua, mikäli nimi antaisi lukijan ymmärtää hahmon sukupuolen väärin. Väärinymmärryksiä tai vääränlaisia mielikuvia voi myös syntyä, jos

lähdetekstin nimi muistuttaa kohdekielistä sanaa tai henkilöä, joka ei kuitenkaan vastaa alkuperäisen tekstin assosiaatioita. Toisaalta sukulaiskielys tai muu samankaltaisuus kielten välillä voi myös tehdä nimen kääntämisestä tarpeetonta, kuten olen jo tutkimuksen hypoteesissani tuonut ilmi.

Aina päätös ei tule kuitenkaan itse kääntäjältä – kustantajalla on lopullinen ja viimeinen sana. Kustantajan valintoihin saattavat puolestaan vaikuttaa markkinoinnin kannalta painavat asiat. Jos kyseessä on isompi, kansainvälisesti tunnettu kirja(sarja), voivat mahdollinen oheistuotteiden myynti tai elokuvien tuottaminen rajoittaa kääntäjän valintoja. Esimerkiksi päähenkilöiden nimiä ei välttämättä saa lainkaan kääntää, jotta ne olisivat tunnistettavissa ympäri maailmaa (Oittinen 2008, 121; Astrén 2004, 30).

Viimeisimpänä, muttei suinkaan vähäisimpänä, kääntäjän valintoja ohjaa luonnollisesti kääntäjän oma viitekehys: tämän oma maailmankatsomus, lapsikuva, asenteet, ympäristössä vallalla olevat käänösuniversaalit sekä vieraan kielen ja kulttuurin ymmärrys. Jotta kääntäjä voi edes harkita jonkin nimen kääntämistä, on hänen ensin ymmärrettävä sen sisältö ja nimen yleisesti herättämät mielikuvat. Lisäksi kääntäjän oppimat käytännöt sekä tämän näkemys genren sijoittumisesta kirjallisuuden polysysteemissä ohjaavat väistämättä kääntäjän valintoja. Myös se, miten kääntäjä näkee lapsen tai millaisena kääntäjä kokee lastenkirjallisuuden funktion, vaikuttaa käänösvalintoihin. (Van Coillie 2006, 132–136.; Oittinen 2006; Oittinen 2000; Mäkinen 2010, 7.)

2.3.4 Käänösstrategiat

Erisnimien kääntämisestä ovat kirjoittaneet muun muassa Newmark (1981, 1988), Bertills (2003), Klingberg (1986), Fernandes (2006) sekä Van Coillie (2006). Näistä kaksi viimeistä ottaa nimien luonne-erojen kuvaamisen lisäksi strategialähtöisen lähestymistavan, samalla pitäen mielessä erityisesti lastenkirjallisuudessa yleiset semanttisesti latautuneet nimet. Sekä Fernandes (2006, 49–55) että Van Coillie (2006, 124–129) ehdottavat kymmentä käänösstrategiaa erisnimien käsittelyä varten. Muutamia poikkeuksia lukuun ottamatta Van Coillien ja Fernandesin strategiat ovat hyvin lähellä toisiaan. Tiivistän nämä seuraavaksi yhteen:

1. Käännös

Käännöstä käytetään usein epäkonventionaalisiiin, semanttisesti latautuneisiin, läpinäkyviin nimiin, eli nimiin, jotka on poimittu lähdekielen sanastosta. Fernandes antaa tästä esimerkiksi *Harry Potter* -kirjasarjasta tutun rouvan nimeltään ”Fat Lady”, joka on käännetty portugaliksi ”Mulher Gorda” (=lihava nainen). Suomeksi rouva on nimeltään ”Lihava Leidi”. Coillien mukaan suoralla käännöksellä saavutetaan useimmiten samat mielikuvat ja konnotaatiot myös kohdekielellä.

2. Kopio

Kääntäjä voi halutessaan kopioida nimen lähdetekstistä kohdetekstiin. Kopioinnissa nimi säilyy täysin ennallaan, eikä se käy morfologisten tai muiden muutosten läpi. Kopioinnilla voi Coillien mukaan olla kuitenkin vieraannuttava vaikutus lukijaan ja lukijan voi olla vaikea samaistua hahmoon. Lisäksi nimi saattaa olla liian vaikea lukea ja näin ollen lukemisen nautinto saattaa kärsiä. Nimen funktio saattaa muuttua täysin, mikäli kääntäjä jättää kirjailijan keksimän, konnotaatioita sisältävän nimen kääntämättä. Nimellä ei välttämättä ole samaa hauskuuttavaa tai tunteita herättävää vaikutusta lukijaan, jos nimen sisältämät viittaukset hahmon ominaisuuksiin jää kääntämättä kohdekielelle. Jos nimeen latautunut konnotaatio on implisiittinen, voi lukijalta jäädä myös nimeen sisällytetyn vitsin tai vihjeen keksimisen ilo kokematta.

Van Coillie on lisännyt pelkän kopion lisäksi kategorian ”kopio ja merkitystä avaava selitys”. Kääntäjä voi halutessaan lisätä tekstiin selityksen, joko tekstin sisään tai esimerkiksi alaviitteeseen, kuroakseen kiinni kuilua lukijan ja lähdetekstin välillä. Lukija voi oppia lähdekielen sanoja eksplisiittisesti, kun alkuperäisen nimen konnotaatiot selitetään tekstissä auki. Van Coillie kuitenkin huomauttaa, että sanaleikit ja vitsit menettävät usein hauskuutensa siinä vaiheessa, kun ne selitetään auki.

3. Transkriptio

Transkriptiossa nimi pyritään kirjoittamaan auki kohdekielelle niin, että se seuraa kohdekielen morfologiaa, fonologiaa ja/tai kielioppia. Van Coillie kutsuukin tätä strategiaa ”fonologiseksi tai morfologiseksi adaptaatioksi”. Tämän kaltaisen mukautuksen, tai transkription, tarkoituksena on yleensä lisätä nimen luettavuutta (Kosunen 2015, 61). Foneettisissa adaptaatioissa lähdetekstin nimen kirjoitusasu

muokataan kohdekielen fonetiikan mukaiseksi – Fernandesin esimerkissä nimi ”Romillia” on muokattu portugalilaisessa käännöksessä muotoon ”Romília”. Morfologisessa adaptaatiossa puolestaan otetaan huomioon kohdekielen morfeemien rakenne ja sananmuotojen koostumus, kuten lisättäessä päätte -i nimen Lavender (Laventeli) perään. Morfologista adaptaatiota voi myös esiintyä kielissä, joissa tietty kirjainpäätte viittaa sukupuoleen, kuten on monissa romaanisissa kielissä.

4. Korvaus

Korvaaminen on esillä sekä Fernandesin että Van Coillien strategioissa. Van Coillie on kuitenkin erotellut korvaamisen neljään eri strategiaan, joista yksi vastaa Fernandesin kuvaamaa strategiaa. Tämä on kohdekielisellä nimellä korvaaminen. Kyseisessä korvauksessa lähdekielen nimi on kohdetekstissä korvattu toisella alkuperäiseen nimeen liittymättömällä nimellä. Korvaavalla nimellä ei ole niin virallista kuin semanttistakaan liitosta lähdetekstin nimeen. *Harry Potterin* portugalilainen kääntäjä on esimerkiksi korvannut nimet Harvey ja Harold portugalinkielelle tyypillisemmillä nimillä Ernesto ja Eduardo.

Tämän lisäksi Van Coillie kuvaa kohdekulttuurin vastaavalla tai kansainvälisesti tunnetumma nimellä korvaamisen. Toisin kuin edellä mainitussa strategiassa, kyse ei ole enää varsinaisesti lähdetekstin nimeen liittymättömällä nimellä korvaamisesta, vaan sen sijaan korvauksella pyritään välittämään lukijalle oleellista informaatiota, jota lähdetekstissä käytetty nimi ei välttämättä kertoisi kohdetekstin lukijalle. Van Coillie on antanut esimerkiksi ranskalaisen laulajan Georges Branssensin korvaamisen Céline Dionilla.

Toinen vaihtoehto samankaltaiseen tilanteeseen on Van Coillien mukaan nimen korvaaminen substantiivilla. Kääntäjä voi korvata nimen hahmoa kuvaavalla substantiivilla, jos lähdetekstissä käytetty nimi ei aiheuta samoja assosiaatioita kohdetekstin lukijassa. Tunnetusta quebeciläisestä Roch Voisinesta tulee esimerkiksi ”komea miespuolinen laulaja” Frank Andriatin *La Remplacanten* hollantilaisessa käännöksessä.

Tämän tutkimuksen kannalta näistä mahdollisesti kiinnostavin on kuitenkin vaihtoehtoisella tai lisäkonnotaatiota tuovalla nimellä korvaaminen. Välillä suora

käännös voi johtaa hyvin erilaisiin assosiaatioihin ja tunnereaktioihin kohdeyleisössä tai se olisi kohdekielisen lukijan mielestä hankala lausua, jolloin kääntäjä saattaa korvata lähdetekstissä esiintyvän nimen nimellä, joka kantaa vaihtoehtoista semanttista sisältöä. Van Coillie nostaa esimerkiksi hollantilaisen käännöksen Potter-sarjan hahmosta Miranda Goshawk. Hollantilaisessa käännöksessä hahmon nimi on Miranda Wiggelaar: *wichelaar* (huom. erilainen kirjoitusasu) tarkoittaa *kanahaukan* (eng. goshawk) sijasta hollanniksi *taikavarpuu*. Tämänkaltaiset korvaukset yleensä vähintäänkin säilyttävät, mutta usein myös lisäävät nimen viihdyttävyyttä. Van Coillie kuvailee strategian kuitenkin kyseenalaiseksi siinä tapauksessa, että kääntäjän loihtima nimi heikentää hahmonrakentamista. Mikäli kääntäjä päättää lisätä konnotaatiota nimeen, joka on alun perin merkityksetön, muuttuvat nimen identifioivat, viihdyttävät sekä tunteelliset funktiot. Van Coillie vertaa tätä siihen kuin kääntäjä lisäisi kirjan sivuille kuvan nimeä kantavasta hahmosta.

5. Uudelleenluominen

Toisin kuin käännöksessä (kohta 1), uudelleenluomisessa nimi ei ole lähde- tai kohdekielen sanastoa. Toisin sanottuna kyseessä on kirjailijan keksimä nimi. Kääntäjä pyrkii luomaan kirjailijan keksimän nimen kohdekielellä ja aikaansaamaan samankaltaiset reaktiot kohdekielen lukijassa. Velhomaailmassa suosittu urheilulaji *quidditch* on esimerkiksi suomeksi *huispaus* ja huispauksessa käytettävät välineet *snitch*, *quaffle* ja *bludger* vastaavasti *sieppi*, *kaato* ja *ryhmy*.

6. Poisto

Poistossa kääntäjä poistaa nimen tai osan nimeä. Poisto on viimeinen keino, johon kääntäjä voi turvautua. Mikäli tekstissä on nimeen liittyvä sanaleikki, voi se olla mahdotonta kääntää. Kääntäjä voi tällöin poistaa nimellä leikittelevän tekstipätkän. Tarinan kannalta tärkeitä henkilöahmoja ei luonnollisesti voi poistaa tarinasta nimen aiheuttaman käännöshaasteen takia. Poisto on kääntäjältä kuitenkin hyvin äärimmäinen ratkaisu.

7. Lisäys

Mikäli kääntäjä kokee tarpeelliseksi, hän voi liittää alkuperäiseen nimeen lisätietoa lisätäkseen nimen ymmärrettävyyttä tai luettavuutta kohdekielellä. Lisäys voi olla

esimerkiksi sukupuoleen viittaava titteli.

8. Transpositio

Transpositiossa sana korvataan toisen sanaluokan sanalla, kuitenkin muuttamatta sen merkitystä. *Harry Potterin* suomenkielisissä käännöksissä esiintyvä Murjottava Myrtti (eng. Moaning Myrtle) voisi ollakin esimerkiksi Murjotus Myrtti, jolloin adjektiivi olisi vaihtunut substantiiviin.

9. Fonologinen vastine

Toisin kuin transkriptiossa, jossa lähdekielen nimi mukautetaan kohdekieleen, fonologisessa vastineessa etsitään kohdekielen nimi, joka on foneettiselta tai graafiselta asultaan lähellä lähdetekstin nimeä.

10. Konventionaalisuus tai eksonyymit

Fernandes puhuu konventionaalisuudesta, kun taas Van Coillie eksonyymeistä. Kummatkin kuitenkin viittaavat vakiintuneisiin kohdekielen nimivastineisiin, eli eksonyymeihin. Vakiintuneita vastineita on yleensä suosituilla etunimillä (William – Viljami), historiallisille henkilöillä (King George – Kuningas Yrjö), kirjallisuudesta tunnetuilla hahmoilla (Donald Duck – Aku Ankka) sekä maantieteellisten paikkojen nimillä (London – Lontoo).

Fernandesin ja Van Coillien strategiajaotteluissa on siis paljon yhtäläisyyksiä ja erityisesti Van Coillie on ottanut huomioon monenlaiset mahdolliset tilanteet, kuten näkyy ”korvauksen” yksityiskohtaisemmassa jaottelussa. Seuraavassa luvussa sovellan ja yhdistän näitä strategioita vastaamaan tutkimukseni tarpeita.

3 Aineisto ja menetelmä

3.1 Tutkimusaineisto

Aineiston keräsin alkuperäisistä *Harry Potter* -kirjoista, niiden suomenkielisistä käännöksistä sekä Euroopan espanjankielisistä käännöksistä. Osia on kirjasarjassa seitsemän, joista olen valinnut tarkasteltavaksi 30 nimeä. Suomenkieliset käännökset on aikoinaan julkaissut Kustannusosakeyhtiö Tammi ja kääntänyt Jaana Kapari-Jatta. *Harry Potter* -kirjojen espanjankieliset käännökset on julkaistu kustannustalo Salamandran toimesta ja käännöksistä on kustakin kolme erilaista alueellista mukautusta: Espanjan versio sekä kaksi Etelä-Amerikan versiota. Tutkimuksen aion keskittää Euroopan Espanjan käännöksiin. Syynä tälle on tarve rajata tutkimusaluetta sekä englannin kielen vahva vaikutus Etelä-Amerikassa. Lisäksi Euroopan espanjankielisten käännösten takana on kolme eri kääntäjää, mikä tuo lisäsyvyyttä tutkimukseen. Ensimmäisen (I) kirjan käännöksestä vastasi Alicia Delleplane Rawson, seuraavat kolme (II–IV) kirjaa käänsivät Nieves Martin Azorfa sekä Adolfo Muñoz García yhteistoimin, ja viimeiset kirjat (V–VII) käänsi Gemma Rovina Ortega.

Kirjat suomentanut Kapari-Jatta on ansainnut suomennoksillaan lukuisia tunnustuksia ja palkintoja, ja kirjasarjan suomennokset ovat olleet hyvin rakastettuja. Kirjasarjan loputtua Kapari-Jatta kirjoitti oman kirjansa *Harry Potterin* kääntämisestä – *Pollomuhku ja posityyhtynen* julkaistiin vuonna 2008. Espanjankielisiä käännöksiä on puolestaan kritisoitu muun muassa strategiavalintojen epäjohdonmukaisuudesta (Marcelo Wirnitzer & Pascua Febles 2005, 967).

Koska halusin käännöksissä käytettyjen strategioiden ja käännösten luomien assosiaatioiden lisäksi saada tietoa siitä, mitkä strategiat ovat olleet toimivimmat niiden välittämisessä, halusin myös mahdollisimman monta tarkastelukohtaa. Kattavampi aineisto tarkoittaa tässä tapauksessa monipuolisempaa käännösstrategioiden kirjoa sekä luotettavampaa analyysia. Aineistoon valikoitui aluksi lähes neljäkymmentä nimeä, joihin otin mukaan tarinan kannalta oleellisimpien henkilöhahmojen nimiä, etymologiasta kertovissa teksteissä esiin nousseita nimiä sekä muita nimiä, joissa itse havaitsin semanttista latausta. Kokosin yhteen kuitenkin

vain sellaisia nimiä, jotka on mainittu kirjoissa vähintään 100 kertaa². Sisälsin aineistoon myös nimiä, jotka eivät näennäisesti sisällä erityisempää semanttista latausta, koska ne voivat silti antaa osviittaa siihen, onko semanttisuus tai sen läpinäkyvyys vaikuttanut kääntäjän ratkaisuihin. Tutkimuksen aikana pienensin aineiston kokoa tasapainottaakseni menetelmässä käytetyt semanttisen läpinäkyvyyden ryhmät, ja lopulliseen aineistoon jäi 30 nimeä – 10 kuhunkin semanttisen läpinäkyvyyden ryhmään. Halusin keskittyä nimiin, joilla hahmot pääasiassa tunnetaan, minkä takia jokainen hahmo on aineistossa vain ja ainoastaan etu- sekä sukunimellä (mikäli kummatkin on kirjoissa mainittu). Tämä tarkoittaa sitä, että esimerkiksi Albus Percival Wulfric Brian Dumbledore on hienosta, pitkistä nimestään huolimatta aineistossani pelkkä Albus Dumbledore.

Aineiston 30 nimeä näkyy taulukossa 1. Jokaisen nimen viereen on merkitty, monenessako kirjasarjan osassa hahmo mainitaan ensimmäisen kerran, sekä sivunumerot näille maininnoille jokaisessa kieliversiossa. Englanninkielisen lähdetekstin sekä suomennosten sivunumerot olen hakenut fyysisistä kopioista, kun taas käyttämäni espanjankieliset käännökset ovat olleet e-kirjojen muodossa.

Taulukko 1 Aineisto

NIMI	OSA	ENGLANTI	SUOMI	ESPANJA
Harry Potter	1	s. 4	s. 10	s. 8
Ron Weasley	1	s. 99	s. 105	s. 92
Hermione Granger	1	s. 113	s. 119	s. 105
Rubeus Hagrid	1	s. 15	s. 20	s. 16
Seamus Finnigan	1	s. 128	s. 134	s. 119
Dean Thomas	1	s. 154	s. 159	s. 132
Vernon Dursley	1	s. 1	s. 7	s. 5
Minerva McGonagall	1	s. 10	s. 16	s. 13
Albus Dumbledore	1	s. 9	s. 15	s. 12
Argus Filch	1	s. 135	s. 141	s. 126
Voldemort	1	s. 11	s. 18	s. 14
Parvati Patil	1	s. 129	s. 135	s. 120
Lee Jordan	1	s. 105	s. 111	s. 98
Godric Gryffindor	1	s. 113	s. 119	s. 106
Ollivander	1	s. 88	s. 93	s. 83
Cornelius Fudge	1	s. 70	s. 75	s. 66
Pomona Sprout	1	s. 142	s. 148	s. 132
Severus Snape	1	s. 135	s. 141	s. 125
Draco Malfoy	1	s. 115	s. 121	s. 108
Salazar Slytherin	1	s. 83	s. 88	s. 79
Lucius Malfoy	2	s. 30	s. 37	s. 31
Tom (Marvolo) Riddle	2	s. 254	s. 260	s. 242
Remus Lupin	3	s. 79	s. 82	s. 77
Sirius Black	3	s. 18	s. 22	s. 21
Alastor Mad-Eye Moody	4	s. 135	s. 170	s. 163
Dolores Umbridge	5	s. 127	s. 173	s. 163
Nymphadora Tonks	5	s. 45	s. 65	s. 61
Luna Lovegood	5	s. 170	s. 229	s. 215
Bellatrix Lestrange	5	s. 104	s. 143	s. 135
Fenrir Greyback	6	s. 23	s. 34	s. 32

² Koska kokosin aineiston mieleeni juolahtaneista nimistä, täyttivät ne 100 maininnan kriteerin luonnollisesti, eikä aineistosta tarvinnut karsia nimiä pois. Mainintojen määrät tarkistin tuntemattoman fanin tekemästä ”Harry Potter Mentions” -taulukosta (2022).

3.2 Menetelmä

Jaoin tarkastelevat nimet kolmeen kategoriaan tai ryhmään semanttisen läpinäkyvyyden mukaan ja merkitsin, onko nimillä taustaa romaanisissa kielissä vai ei. Nämä tein, koska oletin näiden kahden tekijän (läpinäkyvyyden ja romaaniskielisyyden) vaikuttavan kääntäjän valitsemiin strategioihin. Kategorisointi auttoi myös tulosten analysoinnissa. Jaottelussa yritin ottaa huomioon oman sisäisen lapseni (lukijan) kuin myös kääntäjän. Jaottelu ei siis perustu tiedossani oleviin piilomerkityksiin, vaan nimien mahdollisiin lukijassa (lapsessa tai kääntäjässä) herättämiin konnotaatioihin. Jaottelun jälkeen karsin nimiä rajatakseni aineistoa ja tasatakseni ryhmät samanmittaisiksi.

Ryhmä 1 – semanttisesti läpinäkymättömät nimet

Tähän ryhmään valikoituivat pääasiassa hyvin konventionaaliset nimet; nimet, jotka eivät pysäytä lukijaa kohdallansa. Tämä ryhmä toimi tutkielmassani lähinnä vertailuryhmänä. Läpinäkymättömyys ei kuitenkaan tarkoita sitä, etteikö Rowling olisi valinnut nimiä tarkasti tai etteikö ne kertoisi tai voisi kertoa lukijalle mitään. Päinvastoin – näistäkin nimistä olisi varmasti mahdollista kirjoittaa kokonaisia tutkielmia. Osassa tämänkin ryhmän nimiä piilee lukuisia merkityksiä, vaikka luokittelinkin ne läpinäkymättömien nimien ryhmään. Muun muassa Rubeus Hagrid ja Argus Filch poikkeavat muista ryhmän nimistä, mutten usko lukijoiden kuitenkaan kyseenalaistaneen näitä nimiä, joten ne saivat jäädä tähän ryhmään. Myös Minerva McGonagallin nimeä on mahdollista tulkita eri tavoin, mutta koska McGonagall on tyypillinen skotlantilainen nimi, lähdetekstin lukijat tuskin ovat jääneet pohtimaan nimeä sen erityisemmin.

Ryhmä 2 – semanttisesti hieman läpinäkyvät nimet

Tämän ryhmän nimet ovat jo huomattavasti läpinäkyvämpiä kuin ensimmäisen ryhmän nimet, ja niiden takana olevat piilomerkitykset voivat olla havaittavissa, vaikkei aivan ilmiselviä. Tähän ryhmän nimet vastaavat Hermansin vihjailevia nimiä.

Ryhmä 3 – semanttisesti melko läpinäkyvät nimet

Tähän ryhmään kuuluvat ekspressiiviset sekä vahvasti vihjailevat nimet. Nämä nimet aiheuttavat lukijoissa melkein poikkeuksetta ja objektiivisesti vahvoja mielikuvia.

Taulukko 2 Aineisto jaoteltuna semanttisen läpinäkyvyyden ryhmiin

Ryhmä 1	Harry Potter	Ryhmä 2	Voldemort	Ryhmä 3	Draco Malfoy
	Hermione Granger		Lucius Malfoy		Cornelius Fudge
	Rubeus Hagrid		Dolores Umbridge		Pomona Sprout
	Argus Filch		Remus Lupin		Severus Snape
	Seamus Finnigan		Bellatrix Lestrange		Luna Lovegood
	Dean Thomas		Albus Dumbledore		Salazar Slytherin
	Vernon Dursley		Nymphadora Tonks		Sirius Black
	Parvati Patil		Godric Gryffindor		Fenrir Greyback
	Lee Jordan		Ron Weasley		Alastor Mad-Eye Moody
	Minerva McGonagall		Garrick Ollivander		Tom Marvolo Riddle

Jaoteltuani nimet semanttisen läpinäkyvyyden ryhmiin etsin nimille vastaavat kirjojen suomenkielisistä ja espanjankielisistä käännöksistä, ja tarkastelen käännöksissä käytettyjä strategioita, joiden jälkeen siirryn tarkempaan ryhmä- ja nimikohtaiseen analyysiin.

Fernandesin ja Van Coillien strategiat olivat omien tavoitteideni kannalta turhan pieniin osiin pilkottuja taikka liian moneen alakategoriaan jaoteltuja – osa puolestaan tutkimukseni kannalta epäoleellisia. Niinpä jaan strategiat seuraavanlaisesti, käyttäen kuitenkin hyväkseni niin Fernandesin kuin Van Coillienkin jaotteluja:

1. (Suora) Käännös

Pätee enimmäkseen hyvin läpinäkyviin ja ekspressiivisiin nimiin, jotka tulevat suoraan lähdekielen sanastosta. Lasken tähän kategoriaan myös ne nimet, jotka on käännetty pienen sanaluokan muutoksen kautta.

Esim. Bartemius Crouch → Bartemius Kyyry;

Moaning Myrtle → Murjottava Myrtti

2. Jäljennös

Jäljennös vastaa tässä Fernandesin uudelleenluomisen strategiaa ja Van Coillien käännöstä. ”Käännös” ei kuitenkaan mielestäni kuvasta strategiaa tarpeeksi tarkasti, kun taas ”uudelleenluominen” on suomen kielellä hieman kömpelö. Tällä strategialla kääntäjä on pyrkinyt luomaan samat reaktiot kohdekielen lukijassa ns. jäljentämällä nimen. Lähdetekstin nimi ei ole lähde- tai kohdekielen sanastoa. Kääntäjä on selvästi pyrkinyt luomaan samat konnotaatiot myös kohdekielellä. Mikäli lähdetekstin nimi on sisältänyt allitteraatioita, eli alkusointuja, myös ne on

mahdollisesti luotu uudelleen.

Esim. Peter Pettigrew → Peter Piskuilan

3. Vaihtoehtoinen konnotaatio tai lisätty konnotaatio

Vaihtoehtoinen konnotaatio ja lisätty konnotaatio ansaitisivat mielestäni oman kategoriansa, mutta tutkimuksen puitteissa pidän ne samassa kastissa. Tämä johtuu siitä, että kumpikaan näistä ei oletettavasti auta siirtämään alkuperäisen nimen semanttista sisältöä, vaikka tuovatkin kirjoihin väriä ja tunnelmaa. Kääntäjät ovat kuitenkin saattaneet käyttää tätä strategiaa kompensoidakseen menetyksiä muiden nimien kohdalla, ja haluan samalla nähdä, onko semanttisten nimien prosenttiosuus muuttunut paljonkin vai pysynyt samana mahdollisista menetyksistä huolimatta.

Esim. Rolanda Hooch (*hooch* tarkoittaa kotitekoista viskiä) → Rolanda Huiski

4. Kopio

Kopio sisältää tutkielmassani myös Fernandesin transkriptiostrategian ja Van Coillien foneettiset ja morfologiset adaptaatiot. Tutkimukseni kannalta en koe, että pienet foneettiset tai morfologiset muutokset nimessä ovat oleellisia, sillä ne eivät vaikuta oleellisesti nimen merkitykseen. Lasken myös eksonyymit tähän kategoriaan.

Esim. Harry Potter → Harry Potter

5. Kopio + selitys

Tähän kategoriaan tulen jatkossa viittaamaan nimikkeellä ”Kopio+”. Vastaa Van Coillien ”kopio ja merkitystä avaava selitys” -strategiaa. Lasken tähän niin eksplisiittisesti kuin implisiittisestikin nimen merkitystä avaavat lisäykset, joita ei ole ollut lähdetekstissä. Eksplisiittinen selitys on tässä hyvin suora nimeen kohdistuva selitys: esim. ”Hänen nimensä on Lupin; se tarkoittaa sudenkaltaista”. Implisiittisempi selitys puolestaan ei viittaisi suoraan nimeen, mutta toisi sisällön ilmi muilla keinoin: esim. ”Hänen nimensä on Lupin ja hän muistuttaa sutta”.

Sain tutkimuksen edetessä todeta, että strategiajaotteluni oli yhdenmukainen kääntäjien käyttämien strategioiden kanssa ja että, se kattoi tässä muodossaan jokaisen aineistoni nimen. Strategialajitteluni olisi saattanut kuitenkin näyttää erilaiselta, mikäli tutkimuksen aineisto

olisi kattanut suuremman määrän henkilöhahmoja tai jos siihen olisi sisältynyt esimerkiksi loitsujen tai fantasiaolentojen nimiä. Listaamiani strategioita ei siis pidä pitää kokonaisvaltaisena nimien käännösstrategialistana, vaan ne heijastavat nimenomaan kirjojen kannalta oleellisten henkilöhahmojen nimien kohdalla käytettäviä strategioita. Muun muassa poisto on mielestäni epäoleellinen tässä tutkimuksessa, sillä aineistoon valitut nimet ovat kaikki melko keskeisessä roolissa tarinan kannalta, eikä heidän nimiänsä voi näin ollen noin vain poistaa, muttei se tarkoita, etteikö nimiä saatettaisi poistaa muissa tapauksissa.

Tarkemmassa nimianalyysissä käytin apunani muun muassa *Harry Potterin* virallista Wizing World -sivustoa (jonka teksteistä osan on kirjoittanut itse kirjailija), muita nimien käännöksiä koskevia tutkielmia sekä (tieto)sanakirjoja ja mytologiasta kertovia tekstejä.

4 Analyysi

Johdannossa esitin seuraavat tutkimuskysymykset tutkielmalleni:

- 1) minkälaisia käännösstrategioita kääntäjät ovat käyttäneet nimien kohdalla,
- 2) onko sivumerkityksen omaavien nimien semanttinen sisältö onnistuttu kääntämään myös kohdekielille sekä
- 3) miten strategiat ovat vaikuttaneet käännökseen.

Käsittelen aineiston ryhmittäin: Jokaisen ryhmän kohdalla tarkastelen kääntäjien strategiavalintoja ja analysoin nimet yksitellen. Nimikohtaisessa analyysissä käsittelen nimen läpinäkyvyyden vastaavuutta verrattuna lähdekieliseen alkuperäisteokseen, semanttisen sisällön siirtyvyyttä kohdetekstiin sekä muita huomioonotettavia kirjan tunnelmaan vaikuttavia tekijöitä.

Kuten tarkemmassa analyysissä käy ilmi, monet aineiston nimistä yhdistelevät latinan ja romaanisten kielten lisäksi germaanista alkuperää olevia englannin kielen sanoja, englanninkielistä slangia sekä eurooppalaista mytologiaa. Käännösstrategioita kuvaavissa taulukoissa olen korostanut ne nimet, jotka on tavalla tai toisella rakennettu romaanisista kielistä tai niiden alkuperäkielestä latinasta. Muut alkuperät olen jättänyt tietoisesti taulukoista pois. Romaanisiin kieliin viitataan taulukoissa lyhenteellä *rom*. Vaikka latinaa ei virallisesti luokitella romaaniseksi kieleksi, sisällytän latinan saman *rom*-lyhenteen alle. Korostan tätä sen takia, että aineistossa on sekä nimiä, jotka ovat suoraan latinan sanastosta, mutta myös nimiä, joilla on juuret romaanisissa kielissä, muttei latinassa. Taulukoissa esiintyvä *os*. viittaa *osittaiseen* – *os. käännös* tarkoittaa siis, että vain toinen nimi nimikokonaisuudesta on käännetty, ja vastaavanlaisesti *os.rom*. kertoo, että vain osalla nimikokonaisuudesta on romaaniskielinen alkuperä.

4.1 Ryhmä 1: semanttisesti läpinäkymättömät nimet

Alla olevasta taulukosta (Taulukko 3) nähdään, että niin espanjan kielelle Potteria kääntänyt Alicia Dellepiane Rawson kuin myös suomen kielelle kääntänyt Kapari-Jatta ovat kopioineet suurimman osan tämän ryhmän nimistä, kahta taulukossa nähtävää poikkeusta lukuun ottamatta.

Taulukko 3 Semanttisesti läpinäkymättömien nimien käännösstrategiat

ENGLANTI	ROM.	SUOMI	STRATEGIA	ESPANJA	STRATEGIA
Harry Potter		Harry Potter	kopio	Harry Potter	kopio
Hermione Granger		Hermione Granger	kopio	Hermione Granger	kopio
Rubeus Hagrid	os. rom.	Rubeus Hagrid	kopio	Rubeus Hagrid	kopio
Argus Filch		Argus Voro	käännös	Argus Filch	kopio
Seamus Finnigan		Seamus Finnigan	kopio	Seamus Finnigan	kopio
Dean Thomas		Dean Thomas	kopio	Dean Thomas	kopio
Vernon Dursley		Vernon Dursley	kopio	Vernon Dursley	kopio
Parvati Patil		Parvati Patil	kopio	Parvati Patil	kopio
Lee Jordan		Lee Jordan	kopio	Lee Jordan	kopio
Minerva McGonagall	os. rom.	Minerva McGarmiwa	lisäassosiaatio	Minerva McGonagall	kopio

Ryhmän 1 nimet ovat näennäisesti melko tavanomaisia, eikä niihin kiinnity huomio sen erityisemmin. Eniten erottuvat nimet tässä joukossa ovat Rubeus Hagrid ja Argus Filch. Argus-nimen Rowling on luultavasti lainannut kreikkalaisessa mytologiassa tunnetulta, ”kaikennäkevältä”, satasilmäiseltä hahmolta (Britannica 2017). *Filch* on englanninkielinen slangisana, joka tarkoittaa pieniarvoisen asian varastamista – näpistämistä. Argus Filch onkin Tylypahkan vahtimestarina hyvin omistautunut sääntöjä rikkovien oppilaiden kiinni saamiseen. Myös Harry ja kumppanit joutuvat lukuisilla seikkailuillaan varomaan, etteivät Filch tai tämän kissa saa heitä kiinni itse teossa silloin, kun heidän kuuluisi olla jossain muualla (kuten nukkumassa). *Filch* sanana ei ole kuitenkaan niin yleisessä käytössä, että lapsilukija olisi sen nimessä ymmärtänyt. Hagrid puolestaan on vanha englantilainen murrenana: *hagrid* kertoo, että jollakulla on ollut huono ilta. Haastattelussa Rowling kuittaa, että Hagridilla on paljon huonoja iltoja, koska Hagrid juo (alkoholia) paljon. (Lydeon & Rowling 1999).

Minerva on latinaperäinen nimi, joka viittaa roomalaiseen mytologiaan – Minerva oli viisauden, taiteiden, sodan, kaupan ja lääketieteen jumala (Cartwright 2014). Dictionary.com määrittelee Minervan seuraavanlaisesti: 1) muinainen roomalainen viisauden ja taiteiden jumalatar, joka on yhdistetty myös kreikkalaiseen jumalaan Ateenaan; 2) hyvin viisas nainen; 3) naisen nimi. Minerva on kirjasarjassa Rohkelikkojen tupajohtaja ja hänet kuvataan vanhana ja viisaana naisena, joten tämäkään nimi ei varmasti ole sattunut hahmolle sattumalta.

Monet ryhmän 1 nimistä kertovat lähinnä hahmojen taustoista: Parvati Patil on esimerkiksi intialainen nimi, kun taas Finnigan on tyypillinen irlantilainen nimi ja McGonagall skotlantilainen. Hermionen nimi on puolestaan viittaus Shakespearen ja täten Hermionen vanhempien sosioekonomiseen taustaan (Shamsian 2018). Rowling on myös sanonut, ettei halunnut antaa Hermionelle yleistä nimeä, jottei kukaan pikkutyttö joutuisi kirjan hahmon takia kiusatuksi (Lydon & Rowling, 1999). Hyvin tavanomaisilta näyttävät nimet tai eettisistä tai sosioekonomisista taustoista kertovat nimet eivät ole kuitenkaan niin sanotusti pyydellyt kääntäjän käsittelyä. Patil on intialainen nimi yhtä lailla myös Espanjassa ja Suomessa, kun taas nimet Potter ja Thomas vahvistavat kirjojen englantilaista miljöötä.

Mielenkiintoisinta tässä ryhmässä on se, ettei Kapari-Jatta ole kopioinut jokaista nimeä suoraan suomennokseen, vaan hän on ymmärtänyt kääntää jopa Argus Filchin sukunimen, mikä osoittaa, kuinka peruspohjaista tutkimusta Kapari-Jatta on varmasti tehnyt käännöstään varten. Nimen McGonagall Kapari-Jatta on puolestaan tulkinnut sisältävän sanonnan ”gone a gall”, joka tarkoittaa jonkun olevan raivoissaan (Kapari-Jatta 2008, 108). Suomentaja on näyttänyt näkevänsä tässä jotain, mitä Rowling itse ei ole välttämättä huomannut³. Kapari-Jatta on kuitenkin varmistanut näkemänsä sisällön siirtymisen suomenkieliseen kohdetekstiin ja näin lisännyt nimeen muun assosiaation. Tämän hän on kuitenkin tehnyt samalla säilyttäen skotlantilaisen etuliitteen sekä suomen kielelle vieraiden kirjainten aiheuttaman vierasperäisyyden. McGarniwa tekee ankarasta ja tuumakatseisesta opettajasta entistä pelottavamman.

4.2 Ryhmä 2: semanttisesti hieman läpinäkyvät nimet

Kääntäjien valitsemat strategiat painottuvat hyvin johdonmukaisesti kopioon vielä tässäkin ryhmässä (kts. taulukko 4), vaikka nimet ovat selkeästi ensimmäistä ryhmää läpinäkyvämpiä. Espanjan kielelle kääntävät ovat kopioineet joka ikisen nimen tästä ryhmästä huolimatta siitä, onko nimellä ollut juuria latinassa tai romaanisissa kielissä vai ei. Kapari-Jatta on osittain jäljentänyt Dolores Umbridgen (Pimennon) nimen ja muuttanut Gryffindorin (Rohkelikon) assosiaatiota.

³ Rowling on kertonut nimenneensä hahmon surkeudesta kuuluisan runoilijan mukaan (Rowling 2015).

Taulukko 4 Semanttisesti hieman läpinäkyvien nimien käänösstrategiat

ENGLANTI	ROM.	SUOMI	STRATEGIA	ESPANJA	STRATEGIA
Voldemort	rom.	Voldemort	kopio	Voldemort	kopio
Lucius Malfoy	rom.	Lucius Malfoy	kopio	Lucius Malfoy	kopio
Dolores Umbridge	rom.	Dolores Pimento	jäljennös	Dolores Umbridge	kopio
Remus Lupin	rom.	Remus Lupin	kopio	Remus Lupin	kopio
Bellatrix Lestrange	os.rom.	Bellatrix Lestrange	kopio	Bellatrix Lestrange	kopio
Albus Dumbledore	os. rom.	Albus Dumbledore	kopio	Albus Dumbledore	kopio
Godric Gryffindor	os. rom.	Godric Rohkelikko	muu assosiaatio	Godric Gryffindor	kopio
Nymphadora Tonks		Nymfadora Tonks	kopio	Nymphadora Tonks	kopio
Ron Weasley		Ron Weasley	kopio	Ron Weasley	kopio
Ollivander		Ollivander	kopio	Ollivander	kopio

Voldemort

Voldemort, tai lord Voldemort, on koko kirjasarjan antagonisti, joka pyrkii maailmanvalloituksen ja kuolemattomuuden saavuttamisen lisäksi nimenomaan Harryn tuhoamiseen heti ensimmäisestä kirjasta lähtien. Nimi on rakentunut ranskan kielestä ja koostuu sanoista *vol*, *de* ja *mort*. Sana *vol* tarkoittaa *lentoa* kun taas *mort* suomeksi *kuolemaa* (Wizarding World 2018). *De* on prepositio, joka tässä tapauksessa voidaan kääntää vastaamaan suomen ablatiivia (-lta, -ltä -päätteitä); näin ollen muodostaen nimestä kokonaisuuden ”lento kuolemalta” taikka toisin päin ”kuolemalta lento”, mikä kuvastaa Voldemortin kuoleman pakoilua. Jo ensimmäisessä kirjassa Voldemort havittelee viisasten kiveä – tuota ikuisen elämän mahdollistavaa ainetta – ja tätä ennen hän on jo ehtinyt valmistaa niin sanottuja hirnyrkkejä, jotka mahdollistavat sielun jakamisen useaan eri osaseen varmistaen sielun palasten selviytymisen toisten kuollessa. Nimi Voldemort ei ole niin suomalaisten kuin englantilaistenkaan lasten helposti purettavissa, ja läpinäkyvyydeltään se pääsee erottuvuutensa siivillä hieman läpinäkyvien nimien ryhmään. Nimi on jokaisella kielellä alkuperäisessä muodossaan, mutta ranskan ollessa espanjan ohella latinasta kehittynyt romaaninen kieli, avautuu nimi espanjankielisille lukijoille huomattavasti helpommin. Mikäli saman nimen rakentaisi espanjan kielestä, olisi se *Vuelodemuerte* (*vuelo*, *de* ja *muerte*). Nimi on siis espanjankielisessä kohdetekstissä huomattavasti läpinäkyvämpi kuin lähdetekstissä.

Lucius Malfoy

Lucius Malfoy on Voldemortin kannattaja sekä Draco Malfoyn, Harryn näennäisen ”oppilasantagonistin”, isä. Lucius Malfoyn kasvatustapa ei ole jokaisen lapsen kaipaavaa hellää ja rakastavaa tyyliä, mikä kerää Dracollekin sympatiapisteitä. Nimestä Lucius syntyy kaikilla tutkimuksessa käsitellyillä kielillä melko vahvat assosiaatiot kristinuskosta tuttuun langenneeseen enkeliin, Luciferiin – tuohon Helvettiä johtavaan paholaiseen. Marcelo Winitzer ja Pascua Febles (2005, 967) sanovat yhteyttä ilmiselväksi.

Malfoy puolestaan koostuu kahdesta ranskankielisestä sanasta: *mal* ja *foi* – suomeksi käännettyinä *pahuus* ja *usko*. Sukunimi siis kertoo perheen ajatusmaailmasta. (Shamsian 2018; Wizing World 2016.) Nimi Malfoy on avautunut espanjankielisille lukijoille epäilemättä paremmin kuin lähdekielen lukijoille, sillä mikäli nimi olisi johdettu ranskan sijaan espanjasta, olisi se ollut ”Malfe”, mikä ei ole kovin kaukana Malfoyn nimestä. Latinan *malus* ja *male* -sanoista (suom. paha ja pahasti) muodostunut ranskankielinen *mal* on kuitenkin päätynyt lukuisten englanninkielistenkin sanojen etuliitteeksi. Se esiintyy muun muassa sanoissa *maleficent* (suom. vahingollinen), *maltreat* (suom. kohdella kaltoin), *malign* (suom. pahanlaatuinen) ja *malicious* (suom. häijy), joten englantilainenkin lapsi on varmasti tajunnut sukunimen viittaavan johonkin pahaan (Moore & Moore 1997, 30). Suomalaisilla lapsilla sen sijaan ei ole ollut nimen ymmärtämisessä helpottavaa tietämystä, ja sukunimen sisältö on näin jäänyt suomalaisilta pois.

Dolores Umbridge

Dolores Umbridge, suomeksi Dolores Pimento, on kiistämättä koko kirjasarjan vihatuin hahmo. *Dolores* on monikko muoto sanasta *dolor*. Se on latinaa ja tarkoittaa *tuskaa* tai *kipua*. Nimen Umbridge Rowling on puolestaan muodostanut englanninkielisestä sanasta *umbrage*, joka tarkoittaa suomeksi *pahastumista*, tai vanhanaikaisessa käytössä *varjoa* (Rowling 2015b). Nimet sopivat hahmolle erinomaisesti, mikä ei tietenkään ole ihme, sillä Rowling on ne tarkoituksella valinnut. Pimento astuu tarinaan mukaan sarjan viidennessä osassa, jossa hän ryhtyy taikaministeriön lähettämänä opettamaan Suojausta pimeyden voimilta. Pimento pahastuu aivan kaikesta ja ihan mistä vaan, ja täyttääkin koulun seinät lukuisilla eri säännöillä. Myöskään kivun aiheuttaminen ei jää vähäiselle: Koska taikaministeriön virallinen kanta on kieltää Voldemortin paluu, joka tapahtui neljännen kirjan lopussa, määrää hän

Harrylle jälki-istuntoa ”valehtelusta” tämän kertoessa totuuden. Pimennon pitämä jälki-istunto ei ole kuitenkaan perinteisemmästä päästä:

”Kirjoitat seuraavaa lausetta: En saa *valehdella*”, hän sanoi Harrylle lempeästi.

”Kuinka monta kertaa?” Harry kysyi mahdollisimman uskottavan kohteliaasti.

”Voi, niin monta kertaa, että viesti *uppoaa*”, Pimento sanoi herttaisesti. ”Aloitapa.”

(Harry Potter ja feeniksin kilta, 326)

Harry aloittaa kirjoittamisen ja huomaa järkytyksekseen musteen olevan hänen omaa vertansa ja lauseen pureutuvan kuin skalpellilla hänen omaan kämmenselkäänsä.

Dolor tai *dolores* on yhtä lailla tuntematon niin englanninkielisille kuin suomenkielisillekin lapsille, joten suomennokseen kopioitu etunimi ei vaikuta sen tulkintaan. Dolores on myös suomalaisen helppo lausua, joten nimeä ei ole tarvinnut muokata. Espanjankielisille lukijoille nimi on puolestaan huomattavasti lähempänä ja etunimen tulkinta on tehty helpoksi. Siitä huolimatta nimi on saattanut johdattaa espanjalaiset lapset myös päinvastaiseen suuntaan, ja lapset ovat saattaneet liittää nimen Neitsyt Mariaan. Espanjassa käytetään Neitsyt Mariasta nimeä *María de los Dolores*, kun halutaan korostaa Neitsyt Marian kokemaa kärsimystä (”*Nuestra señora de los dolores*” 2020). Ottaen huomioon, että Neitsyt Maria nähdään pyhimyksenä, joka on kärsinyt kärsimyksensä muiden vuoksi, on tämä hyvin harhaanjohtava assosiaatio. Lapset kuitenkin epäilemättä tarttuvat helpommin sanan sanakirjamerkitykseen kristinuskon vahvasta läsnäolosta huolimatta.

Umbrage on tullut englannin kieleen latinasta, ja kuten jo yllä mainitsin, on se tarkoittanut varjoa. Espanjan kielessä samasta latinajuuresta on muodostunut *sombra*, joka hädin tuskin muistuttaa opettajan nimeä Umbridge. Espanjan kielessä sama sana ei myöskään ole kultivoitunut tarkoittamaan *pahastumista*, jotta espanjankielinen lukija voisi tämän saada nimestä irti. Kapari-Jatta puolestaan on tarttunut sanan vanhanaikaiseen merkitykseen, muuttaen lukijassa herääviä mielikuvia ja osaltaan myös hahmon karakterisaatiota: Pimento kertoo lukijalle hahmon tuovan tarinaan synkkyyttä ja kurjuutta, kun taas Umbridge vihjaa lukijalle, että hahmo pahastuu pienimmästäkin asiasta. Melko suorasta käännöksestä huolimatta nimen merkitys on siis muuttunut matkalla. Suomennoksessa esiintyvä Pimento on kuitenkin läpinäkyvyydeltään korkeammalla kuin alkuperäinen Umbridge, joka ei ole

itsessään kielen sanastossa ja jonka juurisana ei välttämättä ole vielä lukijan henkilökohtaisessa sanastossa.

Remus Lupin

Remus-nimi tulee roomalaisen mytologian susitarinasta. Lyhyesti kerrottuna, kaksospojat Remus ja Romulus määrätään kuolemaan jo vauvaiässä, mutta heidän surmaajaksensa nimetty palvelija säälii poikia ja lähettää nämä pienessä korissa matkaansa Tiber-jokea pitkin. Ajelehdittuaan joella jonkun aikaa kori pysähtyy Rooman kukkuloille, josta heidät löytää naarassusi Lupa. Lupa piti pojista huolen, kunnes paikallinen paimen otti nämä huostaansa. (Garcia 2018.)

Lupa tarkoittaa latinaksi kirjaimellisesti naarassutta – maskuliinimuodossa se on latinaksi *lupus*. *Lupin* on johdettu vastaavasta adjektiivista *lupinus* (suom. sudenkaltainen). Nimikokonaisuudesta tämä on se osa, joka sai minut luokittelemaan nimen hieman läpinäkyvien ryhmään. Sanaan *lupus* saattaa yhä törmätä tietokirjoissa ja myös lapsille suunnatuissa eläinkirjoissa, joten nimi on mitä luultavimmin antanut alkuperäisessä muodossaan pienen vihjeen hahmon luonteesta myös englanninkielisille kuin suomenkielisillekin lukijoille. Nimen latinalaisuuden vuoksi mahdolliset assosiaatiot ovat espanjalaisilla lukijoilla epäilemättä lähempänä kuin suomalaisilla ja englantilaisilla – espanjaksi vastaavat sanat ovat *lobo* (susi) ja *lobuno* (sudenkaltainen). Myös tarina Remuksesta ja Romuluksesta on espanjalaisille lapsille tutumpi (Marcelo Wirnitzer & Pascua Febles 2005, 969).

Bellatrix Lestrange

Bellatrix on latinaperäinen tyttöjen nimi ja tulee sanoista *bellum* (suom. sota) ja *bellator* (suom. taistelija). Trix-loppupääte ilmaisee sanan feminiinisukupuuden. Bellatrix on suomeksi siis *taistelijatar*. Lisäksi Bellatrix on Orioniin, taisteluun yhdistetyn jumalan tähtikuvioon kuuluva tähti. (Lilly 1822, 52–53; Martin 2013, 42–43.) Lestrange puolestaan koostuu kahdesta osasta: ranskan määräisestä artikkelista *le* sekä englannin kielen sanasta

strange (suom. outo, kumma). Kummatkin nimistä kuvaa hyvin hahmon luonnetta: Bellatrix on yksi Voldmeortin uskollisimmista kannattajista ja kuolonsyöjistä sekä käytökseltään hieman erikoinen sekä epätasapainoisen oloinen. Tämä kuvastuu erityisen hyvin elokuvissa Helena Bonham-Carterin tuodessa hahmo eloon. Koska *strange* on yksi englantia vieraana kielenä oppiville ensimmäisenä opetettavista sanoista ja koska Bellatrix LeStrange esiintyy ensimmäistä kertaa kunnolla vasta kirjasarjan viidennessä osassa (tätä aiemmin hahmo pysyy paria mainintaa lukuun ottamatta lukijalle tuntemattomana), voimme kuvitella niin suomalaisten kuin espanjankielistenkin lukijoiden saavan nimestä kiinni ilman, että nimeä on käännetty. Bellatrix sen sijaan on hieman hankalampi, ja suomalaisen lukijan mielikuvat saattavat lähinnä pohjautua nimen juureen *bella* (suom. kaunis). Sama tosin pätee myös englanninkielisiin lukijoihin, joille muun muassa italian kielestä tuttu adjektiivi voi olla tutumpi kuin nimen etymologinen tausta. Espanjankieliset lukijat eivät kuitenkaan ole tässä välttämättä poikkeus – *bella* on kauneutta tarkoittava adjektiivi myös espanjaksi, ja espanjankielinen lukija on näin voinut mahdollisesta muusta tietämyksestään huolimatta ohittaa nimen syvemmän sisällön.

Albus Dumbledore

Albus on latinaa ja tarkoittaa *valkoista*. Dumbledoren nimessä ”valkoisuus” voi viitata hahmon hyvyyteen sekä hahmon pitkään valkoiseen partaan. Espanjan kielellä valkoinen on *blanco/a*, mikä voisi laittaa espanjankieliset lukijat miltei samalle lähtöviivalle kuin suomenkieliset lukijat. Alba on kuitenkin melko yleinen naisten nimi Espanjassa, ja luulen, että lapset ovat saattaneet nuoresta pitäen oppia ”Alban” merkityksen.

Dumbledore puolestaan on vanhahtava englannin kielen sana ja tarkoittaa kimalaista. Sukunimeen Rowling päätyi, sillä hän kuvitteli Tylypahkan rehtorin ihmiseksi, joka hyräilisi paljon itseksensä (Lydeon & Rowling 1999). Koska *dumbledore* on vanhahtava sana, se on tuskin avautunut saman tien lähdetekstinkään lukijoille (ellei näiden isovanhemmat ole nimeä lukutuokion yhteydessä selittäneet).

Niin suomalaiset, espanjalaiset kuin englantilaisetkin lukijat ovat siis mitä luultavammin saaneet lähes saman kokemuksen, vaikka nimi onkin ensimmäisen ryhmän nimiin verrattuna läpinäkyvämpi. Huolimatta siitä, että lapset ovat tunnistaneeet nimen erikoiseksi, eivät he mitä

luultavimmin ole kuitenkaan täysin ymmärtäneet, mitä nimi tarkoittaa. Espanjankielisillä ja englanninkielisillä lukijoilla on kuitenkin ollut pieni etu verrattuna suomalaisiin lukijoihin, joskin eri nimien kohdalla.

Godric Gryffindor

*”Ehkä kuulut Rohkelikkoon,
jos sydämmes urhoollinen on,
on sinulla ritarin uskallus
ja olet kumman peloton.”*

(Harry Potter ja viisasten kivi, 132)

Godric Gryffindorin mukaan on nimetty yksi Tylypahkan tuvista. Yläpuolella oleva katkelma on ensimmäisessä kirjassa kuvatusta lajitteluseremoniasta, jossa lajitteluhattu laulaa muutaman säkeistön tupien ominaisuuksista ennen ekaluokkalaisten tupiin lajittelua. Gryffindor, tai suomeksi Rohkelikko, on se tupa, johon Harry ja kumppanukset kuuluvat.

Godric Gryffindor ei itse henkilönä ole kirjasarjassa äärimmäisen oleellinen, vaikka häneen viitataan useita kertoja. Hänen nimellään on kuitenkin oleellinen rooli kirjasarjassa, minkä vuoksi nimi ansaitsi mielestäni paikan aineistossa.

Englanniksi *Griffin*, *Gryphon* tai *Griffeth*, suomeksi *aarnikotka* on satumainen hahmo, joka on osiksi leijona, osiksi kotka. Aarnikotka kuvataan uskomattoman vahvaksi olennoiksi ja kaikista suurimmaksi linnuksi, jonka siivet riittävät peittämään auringon. Tämän takia aarnikotkaa alettiin ajatella ”kultaisen aarteen” vartijana. (Barber and Riches 1971, 74.) Kultaan viitataan myös Rohkelikon englanninkielisessä nimessä – *d’or* on ranskaa ja tarkoittaa *kultaista*. Aarteiden suojelemisen lisäksi aarnikotkat yhdistetään usein suojelemiseen, rohkeuteen ja johtamiseen (”The lore of the griffin” 2016). Aarnikotkien symboliikka sopii siis osittain hyvinkin yhteen Rohkelikkojen tupakuvauksen kanssa. Se, tietääkö kirjaa lukeva lapsi aarnikotkien symboliikkaa, on asia erikseen.

Kapari-Jatta on vanginnut tuvan tärkeimmän ominaisuuden, rohkeuden, jäljennökseensä. Rohkelikko kertoo välittömästi suomalaiselle lapselle, mitä luonteenpiirrettä Rohkelikoissa arvostetaan sekä millaisia ihmisiä Rohkelikot ovat. Koska aarnikotka ei itsessään itsestään

selvästi kerro englantilaiselle taikka espanjankieliselle lukijalle tuvan arvoista, on suomennos sinänsä näistä kaikista läpinäkyvin.

Espanjan kielen kääntäjä on kopioinut tämän nimen, kuten monet muutkin. Espanjaksi aarnikotka on *grifo* ja kultainen *de oro*, joten espanjankielisellä lukijalla on mahdollisuus samaan tulkintaan kuin englanninkielisillä lukijoilla. Gryffindor poikkeaa kuitenkin huomattavasti espanjan kielen fonetiikasta sekä morfologiasta, eikä espanjalainen lapsi tai tälle lukeva aikuinen ole luultavasti tiennyt, kuinka nimi tulisi lukea, mikä on voinut estää myös tulkintaan päätyminen. Portugalilaisissa ja italialaisissa käännöksissä nimi on jäljennetty muotoihin Grifondória ja Grifondoro (Marcelo Wirnitzer & Pascua Febles 2005, 971). Toimivaan jäljennökseen on näissä tapauksissa tarvittu lähinnä pientä mukautusta. Erityisesti italialainen jäljennös Grifondoro olisi toiminut erinomaisesti myös espanjan kielellä – sen lisäksi, että sisältö olisi välittynyt lukijalle varmemmin, olisi se myös ollut lukijalle helpompi ääntää.

Nymphadora Tonks

Nymphadora Tonks esitellään lukijalle sarjan viidennessä osassa, *Feeniksin killassa*. Tonks on pimeyden velhoja pyydystävä aurori ja merkittävässä roolissa taistelussa Voldemortia vastaan. Hän on niin sanottu ”metamorfimaagi” ja pystyy muuttamaan muotoaan tahdon voimalla. Muodonmuutoskykyään hän käyttää lähinnä hiusten värin muuttamiseen tai muita hauskuuttaakseen. Nymphadoran nimi tuntuu viittaavan nymfeihin – kreikkalaisessa mytologiassa esiintyviin, luonnossa asusteleviin jumalatarolentoihin. Nymfit yhdistetään usein luontoon ja erilaisiin luonnonilmiöihin, mutta niiden on myös uskottu pystyvän muuttamaan muotoaan. Lisäksi nymfit edustavat kauneutta, nuoruutta ja eloisuutta. (Study.com 2023.) Kaikki näistä ovat myös Nymphadora Tonksia kuvaavia attribuutteja.

Nymphs, ninfas ja *nymfit*. Pienistä eroista huolimatta nymfi näkyy ja kuuluu nimessä jokaisella kielellä. Kapari-Jatta on muuttanut nimen kirjoitusasua suomen kieleen sopivammaksi ja helpottanut näin niin sen luettavuutta kuin ääntämistäkin. Linjassa muiden nimien kanssa, espanjankieliset kääntäjät ovat jättäneet nimen ennallensa huolimatta espanjan kielelle epätyypillisestä ph-konsonanttirykelmästä. Nimi olisi väistämättä ollut helpompi espanjankielisen lukijan ymmärtää sekä lukea, jos nimeä olisi suomen lailla mukautettu muotoon Ninfadora. Se, onko nuori osannut purkaa nimeä, on riippunut kuitenkin vahvasti

tämän omasta tietoalueesta. Itse muistan ymmärtäneeni nimen liittyvän metamorfimaagin taitoihin, ja nimi tuntui kertovan sen kantajan olevan kaunis, mutten varsinaisesti tiennyt, mitä nymfit ovat.

To tonk tarkoittaa brittienglannissa jonkun lyömistä, mikä voi viitata hahmon suorasukaisuuteen ja taistelutahtoisuuteen. Tämä on jäänyt niin espanjankielisestä kuin suomenkielisestäkin käännöksestä pois, muttei sukunimi ole myöskään ollut yhtä oleellinen kuin hahmon etunimi. Luulen, että kokonaisuudessaan tämä nimi on siirtynyt molempiin kohdeteksteihin hyvin samankaltaisena huolimatta vähäisistä muutoksista.

Ron Weasley

Ron Weasleystä tulee nopeasti Harryn paras ystävä ja osa kirjasarjan pääkolmikkoa. Ron tulee isosta, hieman huonotuloisemmasta velhoperheestä, ja luonteeltaan hän on erittäin lojaali sekä rohkea, vaikkakin välillä kateellinen. Ron on lyhennetty nimestä Ronald, joka tulee vanhasta norjalaisesta nimestä Rögvaldr. Rögvaldr puolestaan tarkoittaa ”kuninkaan neuvonantajaa”, mikä kuvastaa hyvin Ronin roolia Harryn parhaana ystävänsä.

Weasley sen sijaan on sanaleikki, joka synnyttää lähdekielen lukijalle mielikuvat *weasel-* nimisestä eläimestä eli *kärpystä*. Kärpät assosioituu englannin kielellä helposti oveluuteen ja petollisuuteen, mutta tämä tuskin on ollut Rowlingin haluama assosiaatio, sillä se ei kuvasta Ronia tai hänen muuta perhettänsä lainkaan. (Wizarding World 2017a.) Sen sijaan nimi voi viitata kärppien kykyyn selviytyä sekä kykyyn saalistaa itseäänkin isompia petoja. Lisäksi kärppien turkki on punaruskeaa sävyä – niin ovat sattumoisin Weasleyyn perheenjäsenten hiuksetkin. Kirjoissa selviää myös, että Ronin isän, Arthur Weasley, suojelius (suojeliusloitsuilla mahdollisesti esiin tuleva ns. toteemieläin, joka vaihtelee loitsun loihtijan mukaan) on kärppä, mikä vahvistaa kärppä-olleen Rowlingin ajatuksissa silloin, kun hän päätti perheen nimen.

Kummatkin kääntäjät ovat kopioineet nimen. Tähän on voinut mahdollisesti olla riittävän painavana syynä jo pelkästään se, että Ron on yksi sarjan tärkeimmistä hahmoista, jonka vuoksi nimen muuttaminen olisi ollut hyvin riskiä puuhaa tai jopa suoraan kiellettyä. Nimen

luomat assosiaatiot ovat tässä tapauksessa jääneet yksinomaan lähdekielelle eivätkä ne ole välittyneet kohdetekstien lukijoille. Viittaus kärppiin ei kuitenkaan ole sarjan tai hahmon rakentamisen kannalta oleellinen. Ron-nimen kohdalla läpinäkyvyys on jokaisella kielellä aivan yhtä olematon, ja kunkin kielen lukija osaa varmasti arvostaa nimen alkuperää vasta etymologisia tekstejä luettua.

Ollivander

Ollivander tarkoittaa karkeasti käännettynä "häntä, jolla on oliivipuusta tehty sauva". Nimen voi katsoa viittaavan Ollivanderin suvun historiaan ja vihjaavan perheen saapuneen Isoon Britanniaan jostakin Välimeren maasta (Rowling 2015a). Kirjojen mukaan Ollivanderin suku on valmistanut taikasauvoja jo vuodesta 382 eKr. Portugalilaisessa käännöksessä Ollivanderin nimi on Olivaras (Fernandes 2006) – nimi, joka koostuu portugalilaisista sanoista *oliveira* (suom. oliivipuun) ja *vara* (suom. taikasauva) – joka on loistava esimerkki jäljennöksestä. Niin Kapari-Jatta kuin Delleplane Rawsonkin ovat kopioineet nimen sitä sen kummempia selittämättä, ja nimen sisältö on väistämättä jäänyt näiden käännösten lukijoiden tuntemattomiin, sillä sanat eivät kummallakaan kielellä muistuta alkuperäisen nimen osia.

4.3 Ryhmä 3: semanttisesti melko läpinäkyvät nimet

Taulukosta 5 voidaan nähdä, että kääntäjien käyttämä strategiakirjo kasvaa semanttisen läpinäkyvyyden noustessa, kuten tutkimuksen alussa arvelin. Kapari-Jatta on hyvin johdonmukaisesti sekä kääntänyt että jäljentänyt tämän ryhmän nimiä. Suomennokseen kopiona on päässyt ainoastaan Draco Malfoyn nimi. Espanjankielisten käännösten osalta nimistä on vastannut koko kääntäjäkirjo – nimistä viisi mainitaan ensimmäistä kertaa heti ensimmäisessä kirjassa, jonka kääntämisestä on vastannut Delleplane Rawson, kolme mainitaan ensimmäistä kertaa Martin Azorfan ja Muñoz Garcían käännöksissä, ja kolme Rovina Ortegán käännöksissä. Huolimatta kääntäjien laajasta kirjosta ja nimien vahvemman semanttisesta läpinäkyvyydestä, kopiointi on ollut espanjankielisissä käännöksissä lähes ainoa käytetty strategia. Nimien romaaniskielinen tai latinaperäinen tausta ei ole näennäisesti vaikuttanut valintoihin, sillä myöskään muuperäisiä nimiä ei ole käännetty, jäljennetty tai muutoin tuotu lähemmäs lukijaa. Mainitsemisen arvoista on myös, että Tom Marvolo Riddlen nimen kohdalla kääntäjällä ei ole käytännössä ollut muita vaihtoehtoja kuin

jäljentää nimi tavalla tai toisella, koska nimi muodostaa tarinan kannalta oleellisen anagrammin. Alastor Mad-Eye Moodyn lempinimi on siis ollut ainoa, jonka kohdalla espanjan kieleen kääntävät ovat itse valinneet käyttää muuta strategiaa kuin kopiointia. Kapari-Jatan suomennoksissa 40 prosenttia on käännöksiä, 50 prosenttia jäljennöksiä ja loput 10 prosenttia kopioita. Vastaavasti espanjankielisissä käännöksissä kopio on vastannut jopa 80:tä prosenttia ryhmän nimien kohdalla käytetyistä strategioista jättäen vaivaiset 10 prosenttia jäljennöksille ja toiset 10 prosenttia käännöksille.

Taulukko 5 Semanttisesti melko läpinäkyvien nimien käännösstrategiat

ENGLANTI	ROM.	SUOMI	STRATEGIA	ESPANJA	STRATEGIA
Draco Malfoy	rom.	Draco Malfoy	kopio	Draco Malfoy	kopio+
Cornelius Fudge	os. rom.	Cornelius Toffee	os. käännös	Cornelius Fudge	kopio
Pomona Sprout	os. rom.	Pomona Verso	os. käännös	Pomona Sprout	kopio
Severus Snape	os. rom.	Severus Kalkaros	os. jäljennös	Severus Snape	kopio
Luna Lovegood	os. rom.	Luna Lovekiva	os. jäljennös	Luna Lovegood	kopio
Salazar Slytherin	os. rom.	Salazar Luihuinen	jäljennös	Salazar Slytherin	kopio
Sirius Black		Sirius Musta	os. käännös	Sirius Black	kopio
Fenrir Greyback		Fenrir Harmaaselkä	os. käännös	Fenrir Greyback	kopio
Alastor Mad-Eye Moody		Alastor Villisilmä Vauhkomieli	jäljennös	Alastor 'Ojoloco' Moody	os. käännös
Tom Marvolo Riddle		Tom Lomen Valedro	jäljennös	Tom Sorvolo Ryddle	jäljennös

Draco Malfoy

Sukunimi Malfoy viittaa perheen väärauskoisuuteen (kts. tarkempi taustoitus Lucius Malfoyn nimen kohdasta, sivulta 28). *Draco* on latinaa ja tarkoittaa lohikäärmettä. Lohikäärmeet ovat yksi vanhimmista mytologisista olennoista ja niihin on uskottu kautta aikojen sekä ympäri maailmaa. Kyseiseen taruolentoon on assosioitunut lukuisia ja myös hyvin erilaisia attribuutteja. Niin lännessä kuin idässäkin se on kuitenkin symboloinut valtaa sekä taistelua, ja olento on voinut aiheuttaa valtavaa tuhoa ihmissivilisaatioissa. Länsimaisessa kulttuurissa lohikäärme on edustanut jopa demoneita ja Paholaista, ja siihen viitataan usein ”hirviönä”. (Barber ja Riches 1971, 47–53.)

” ...dragons almost seem to exist simply so that a hero can kill them.”

(Barber & Riches 1971, 50)

Yllä oleva lainaus kuvaa hyvin lukijan hahmoon kohdistuvia odotuksia: nimi tuntuu kertovan jo heti alkuun, että pojasta muodostuu Harryn vihollinen. Draco ei lopulta sitä suoranaisesti

ole – hänhän on Harryn tavoin vasta koulua käyvä nuori – mutta Harry näkee hänet pitkään vihollisenaan. Draco-nimeä on kantanut myös ateenalainen lainsäätävä, joka tunnettiin tämän ”drakonisista”, jyrkistä ja julmista laista (Shamsian 2018).

Sekä suomennokseen että espanjannokseen nimi on kopioitu. Dellepiane Rawson on kuitenkin todella yllättävästi lisännyt tekstiin selityksen, huolimatta *Dracon* latinaperäisyydestä:

ENG.

‘Oh, this is Crabbe and this is Goyle,’ said the pale boy carelessly, noticing where Harry was looking. ‘And my name’s Malfoy, Draco Malfoy.’

Ron gave a slight cough, which might have been hiding a snigger. Draco Malfoy looked at him.

(Harry Potter and the Philosopher’s Stone, 115)

ES.

–Oh, éste es Crabbe y éste Goyle –dijo el muchacho pálido con despreocupación, al darse cuenta de que Harry los miraba–. Y mi nombre es Malfoy, Draco Malfoy.

Ron dejó escapar una débil tos, que podía estar ocultando una risita. Draco (dragón) Malfoy lo miró.

(Harry Potter y la piedra filosofal, 107)

Lohikäärme on espanjan kielellä *dragón* eli lähes identtinen englanninkielisen *dragon*-san kanssa – ainoa ero on o-kirjaimen päällä oleva aksenttimerkki. Espanjalainen lukija olisi tuskin tarvinnut kääntäjän lisäämää vihjettä, minkä vuoksi ratkaisu tämän nimen kohdalla vähintäänkin hämmästyttää.

Koska koko nimellä on juuret latinan kielessä, ovat espanjalaiset lapset saaneet nimestä epäilemättä jopa enemmän irti kuin englanninkieliset lukijat. Vaikka Dellepiane Rawson kopioi nimen kohdetekstiin, on nimen semanttinen läpinäkyvyys jopa lisääntynyt espanjan kielen latinajuurten takia. Eksplisiittinen lisäys nimen ensimmäisessä maininnassa on varmistanut, ettei etunimen merkitys varmastikaan mene espanjankieliseltä lukijalta ohi.

Suomenkielisillä lukijoilla ei varmasti ole ollut harmainta aavistustakaan Malfoy-nimen sisällöstä, mutta muistan itse jo pienenä (suomalaisena) lapsena liittäneeni Dracon etunimen lohikäärmeisiin. Uskaltaisinkin sanoa, että nimi on kopioimisesta huolimatta säilyttänyt tärkeimmän ja läpinäkyvimmän osansa kullakin kielellä.

Severus Snape

”Ei ihme, että hän näyttää noin hermostuneelta, hänen vieressään on professori Kalkaros. Kalkaros opettaa taikavoimia, vaikkei tahtoisi – kaikki tietää, että hän havittelee Oraven työtä. Tietää tosi paljon pimeyden voimista, Kalkaros siis.”

(Harry Potter ja viisasten kivi, 141)

Severus Snape, tai suomeksi Severus Kalkaros, on Harryn inhokkiopettaja ja lisäksi Luihuisten tupajohtaja. Luihuiset on kirjoissa asetettu niin sanotusti vastakkain Rohkelikkujen, eli Harryn tuvan kanssa. Kirjasarjan alussa tuodaan myös nopeasti esiin, että monet pahat velhot, mukaan lukien Lordi Voldemort, ovat kuuluneet Luihuisiin. Myös Harryn inhoama Draco Malfoy kuuluu tähän tupaan. Luihuisten symboli on käärme, ja tähän viitataan myös taikajuomien opettajan nimessä – Snape on erittäin lähellä englanninkielistä ”snake”-sanaa (suom. käärme), ja assosiaatiot käärmeisiin on mahdoton välttää. Käärmeihin liittyvät konnotaatiot vaihtelevat kulttuureittain, mutta länsimaisissa kulttuureissa käärmeet yhdistetään vaaraan ja petokseen. Lisäksi käärmeiden pelko on kuin ohjelmoitu ihmisten aivoihin johtuen niiden esi-isillemme aiheuttamasta uhasta (Van Strien ym. 2014, 150). Tämä ei kuitenkaan välity espanjankielisille lapsille, sillä kääntäjä on valinnut kopioida nimen alkuperäisessä muodossaan, eikä kääntäjä ole myöskään lisännyt hahmon ensimmäiseen mainintaan nimeä selittävää lisäystä. Kapari-Jatta sen sijaan on kääntänyt nimen erinomaisesti; pienikin lapsi osaa yhdistää suomenkielisessä käännöksessä esiintyvän Kalkaros-nimen kalkkarokäärmeeseen.

Severus on puolestaan latinaa, mikä on antanut espanjantajalle hieman anteeksi. Nimen voi kääntää suoraan sanoilla *vakava*, *ankara* tai jopa *töykeä* (Wizarding World 2017b). Kaikki sanoja, jotka kuvastavat erityisesti opettajan käyttäytymistä Harryä kohtaan. Niin englanninkielinen kuin espanjankielinenkin vastine latinaperäiselle sanalle on hyvin lähellä alkuperäistä – *severe* (eng.) ja *severo* (es.) – joten etunimen lukijalle antama vihje on samalla tasolla kummallakin näistä kahdesta kielestä. Suomenkieliseltä lukijalta tämä merkitys jää

kuitenkin saavuttamatta. Mainitsemisen arvoista on kuitenkin se, että siinä missä ”profesor Snape” mainitaan ensimmäisen kirjan sivulla 125, nimi Severus mainitaan vasta hieman myöhemmin. Mainintojen määrät eivät myöskään ole näiden kahden nimen välillä lainkaan samalla tasolla – e-kirjan sanahakutoimintoa käyttäen nähdään, että Snape mainitaan ensimmäisessä kirjassa jo huikeat 164 kertaa, kun taas Severus saa haulla vain 5 osumaa.

Cornelius Fudge

Taikaministeri Cornelius Fudgen nimessä yhdistyvät huumori sekä ministerin harjoittama politiikka. Fudge tarkoittaa makeaa suuhunpantavaa *toffeeta*, mutta myös *kiertelyä* ja *välttelyä*. Jälkimmäiset kuvastavat erinomaisesti kyseisen aikaministerin ottamaa kantaa lordi Voldemortin noustessa takaisin valtaan – Cornelius kieltää Voldemortin paluun täysin ja sortuu äärimmäisiin tekoihin peitelläkseen totuutta. Kapari–Jatta on kääntänyt sukunimen Toffeeksi, säilyttäen nimen humoristisen elementin. Poliittinen tyyli on ollut käännöksessä epäilemättä välttämätön uhraus, ja se olisi ollut vähintäänkin erittäin haastavaa, mutta luultavasti jopa mahdotonta säilyttää samaan aikaan tuon makean karkin kanssa. Espanjantajat sen sijaan ovat jättäneet nimen kääntämättä tyystin ja ovat kopioineet nimen tekstiin. Nimen läpinäkyvyys on laskenut roimaheitolla ja espanjankieliset lukijat ovat menettäneet niin ministerin luonteesta kertovan vihjeen kuin myös nimen hauskuuden. Lisäksi Fudge ei istu espanjankielisen lapsen suuhun yhtään sen paremmin kuin se istuisi suomalaisenkaan lapsen suuhun.

Luna Lovegood

Luna on latinaa ja tarkoittaa *Kuuta* (taivaankappaletta). Kuu on kautta aikojen assosioitunut muun muassa hengellisyyteen, intuitioon, uneen, sekä eriskummallisiin mielentilan muutoksiin tai muihin erikoisiin tapahtumiin. Täysikuun aikaan muun muassa australialaiset teinitytöt muuttuvat merenneidoiksi, ihmissudet pääsevät valloilleen ja noidat toteuttavat kaikista vahvimpia loitsujaan tai rituaalejaan. Kuun vaikutukselle ihmisiin on myös nimitys *kuuhulluus* (eng. *lunar effect*; es. *efecto lunar*). ”Luna” esiintyykin englannin kielen sanassa *lunatic* (suom. hullu, mielipuoli) ja espanjaksi vastaava on *lunático/a*. Luna onkin kirjoissa hyvin erikoinen hahmo, jolla on myös hyvin epätyypillisiä uskomuksia. Hänelle on myös osunut pilkkanimi Loony, joka kääntyy suomeksi sanoilla *kahjo* tai *hullu*.

Lovegood sen sijaan koostuu kahdesta englanninkielisestä sanasta: *love* (suom. rakkaus; rakastaa) ja *good* (suom. hyvä). Kummatkin näistä opetetaan kielenopiskelijalle yleisesti ensimmäisten joukossa, joten nimen sisältö olisi epäilemättä selvä niin espanjalaisille kuin suomalaisillekin lukijoille jo alkuperäisessä muodossaan. Sekä suomentaja Kapari-Jatta että espanjantaja Rovena Ortega ovat jättäneet etunimen koskematta. Kapari-Jatta on kuitenkin kääntänyt osan sukunimestä ja hahmosta on tullut Luna Lovekiva. Osittainen käännös on väistämättä tuonut nimen lähemmäs lukijaa, mutta merkityksen avautumiseen se ei ole varmastikaan vaikuttanut huomattavasti alkuperäisen nimen korkean läpinäkyvyyden takia. Lovekiva kuitenkin sointuu suomalaisen suuhun paremmin ja helpommin kuin Lovegood. Lempinimen Kapari-Jatta on kääntänyt Lööperiksi, jolloin alkusoinnut Lööperi Lovekivassa ovat säilyneet. Espanjannoksessa Loony on muodossa Lunática, joten tässäkin on säilynyt alkusoinnut.

Pomona Sprout

Pomona Sprout (suom. Pomona Verso) opettaa yrttitietoa Tylypahkassa, joten *versoa*, *itua* tai *itämistä* englanniksi tarkoittava sukunimi istuu lyhyelle, pyöreälle naiselle oikein hyvin. Lisäksi Sprout nimestä syntyy englanniksi vahvat assosiaatiot pieniin vihreisiin palloihin, jotka tunnetaan myös nimityksellä ruusukaali (eng. brussels sprout). Sprout on suoraan englannin kielen sanastosta, joten läpinäkyvyyttä sukunimellä ei voisi olla enempää. Pomona puolestaan on latinasta peräisin oleva tyttöjennimi, joka tulee latinankielisestä sanasta *pomum* – suomeksi *hedelmä*. Pomona oli myös hedelmäpuiden ja puutarhojen jumalatar roomalaisessa mytologiassa. Espanjankielinen kääntäjä on tämänkin nimen kopioinut suoraan kohdetekstiin, kun taas suomentaja on kääntänyt sukunimen. Mikäli nimi esiintyisi kirjoissa kokonaisuudessaan, näillä käännösratkaisuilla olisi päästy lähes samaan lopputulokseen: puolet nimestä lukijalle helposti avattavissa ja puolet vieraalla kielellä. Näin ei kuitenkaan valitettavasti ole ollut: vaikka professori esiintyy ensimmäistä kertaa jo kirjasarjan ensimmäisessä osassa, mainitaan tämän etunimi Pomona vasta kuudennessa kirjassa. Käytännössä nimi on siis esiintynyt suurimmaksi osaksi muodoissa: Professor Sprout, professori Verso ja profesora Sprout. Tämän vuoksi espanjankielisiltä lukijoilta on jäänyt nimen sisältö tietämättömiin, ja nimestä jää uupumaan lasta hauskuuttava elementti sekä viittaus kyseisen opettajan oppiaineeseen. Suomenkieliset lukijat sen sijaan ovat saaneet edellä mainitut elementit, joiden lisäksi myös professorin lyhyys on säilynyt nimessä.

Fenrir Greyback

”Kuka on Harmaaselkä?”

”Etkö ole kuullut hänestä?” Lupinin kädet puristuivat kouristuksenomaisesti nyrkkiin. ”Fenrir Harmaaselkä on nykyään elävistä ihmissusista ehkä julmin. Hän pitää elämäntehtävänään purra ja saastuttaa niin monta ihmistä kuin suinkin...”

(Harry Potter ja puoliverinen prinssi, 361)

Fenrir-nimen Rowling on poiminut skandinaavisesta mytologiasta: skandinaavisissa kansantaruissa Fenrir on hirviömäinen susi ja jumalten vihollinen (Šimek 1996, 80–81; Lindow 2002, 111). Myös Rowlingin kirjasarjassa Fenrir Greyback on hirviömäinen susi – ihmissusista pahamaineisin – minkä lisäksi hän on liittoutunut Voldemortin kanssa.

Nimi Greyback koostuu englanninkielisistä sanoista *grey* ja *back* (suom. harmaa ja selkä) ja on Fenririä suurempi vihje kertomaan lukijalle, että kyseessä on ihmissusi. Kuten lainauksesta näkyy, Kapari-Jatta on kääntänyt sukunimen suoraan, jolloin nimen sisältö välittyi täydellisesti myös suomenkieliselle lukijalle. Rovena Ortega sen sijaan on jättänyt nimen ennalleen ja kopioinut sen suoraan tekstiin – syitä strategian valinnalle voi vain spekuloida, kun kyseessä on näinkin läpinäkyvä nimi, joka omasta mielestäni kutsuu sen kääntämistä.

”Kerro jollekulle”, Malfoy sanoi, ”niin sinulle kostetaan. Tunnetko Fenrir Harmaaselän? Hän on perheeni ystävä, ja hän poikkeaa silloin tällöin katsomaan, että paneudut ongelmaan varmasti kaikella tarmollasi.”

(Harry Potter ja puoliverinen prinssi, 137)

Näin Draco Malfoy uhkailee herra Borginia, kun Fenrir mainitaan kirjasarjassa toisen kerran. Lukija ymmärtää saman tien, että Draco uhkailee ihmissudella. Tämänkin kirjan tullessa julki lukijakunta on ollut huomattavasti vanhempaa ensimmäisiin kirjoihin verrattuna, ja espanjankielisetkin lukijat ovat epäilemättä ymmärtäneet nimen antaman vihjeen, jos vain ovat pysähtyneet nimeä katsomaan. Uskallan väittää, että Fenrir-nimen merkitys on jäänyt jokaisen kieliversioiden lukijoilta pois ja että se on tarkoitettu lähinnä ”lisämateriaaliksi”. Näin *Harry Potterit* lapsena lukenut saa nimestä jotain irti vielä myöhemmällä iällä törmätessään esimerkiksi pohjoismaisen mytologian teksteihin.

Alastor Mad-Eye Moody

Alastor Mad-Eye Moodyn nimi on suurimmaksi hyvin läpinäkyvä lähdekielellä, koska kaksi kolmasosaa nimestä on ekspressiivisiä, lähdekielen sanastosta muodostettuja nimiä. Englannin *mad* voi kääntää suomeksi mm. sanoilla *hullu*” tai *vihainen*, ja *eye* on suomeksi käännettynä *silmä*. Nimi viittaa velhon toisen silmän kohdalla hulluna pyörivään taiottuun silmään, joka näkee takaraivostakin läpi. Niin Kapari-Jatta kuin Martin Azorfan ja Muñoz Garcían tiimi ovat kääntäneet tämän suoraan (Villisilmä ja Ojoloco vastaavasti), espanjankielinen versio seuraten kielen syntaksia – adjektiivi substantiivin perässä. *Moody* puolestaan kääntyy suomen kielelle *ailahtelevana*, *oikukkaana* tai *apeana*. Kapari-Jatta on seurannut tässä ailahtelevaisuuden konseptia, joka kuvaa hahmoa parhaiten, ja nimennyt hahmon Vauhkomieleksi. Espanjantajatiimi on jättänyt sukunimen kuitenkin kääntämättä ja päätenyt kopioimaan sen kohdetekstiin. Alastor puolestaan on jälleen yksi kreikkalaisesta mytologiasta peräisin oleva, *puolustajaa* tai *pahan kostajaa* tarkoittava nimi (Hellenica World 2023; Neuburg 1991, 40). *Harry Potterista* tuttu hahmo onkin menestynyt aurori eli pimeyden velhojen metsästäjä, joka on napannut lukuisia pahoja velhoja ja noitia ja lähes täyttänyt Azkabanin vankilan. Alastor-nimi on kopioitu kummallekin käännöskielelle. Kapari-Jatan kehittäessä ”Alastor Villisilmä Vauhkomieli” onnistuu mainiosti siirtämään nimen sisällön suomalaisille lukijoille siinä muodossa, kuin se on esiintynyt lähdekielen lukijoille: Alastor ei ole tunnetuimpia kreikkalaisen mytologian hahmoja, ja mitä luultavammin tuntematon niin englantilaisille kuin suomalaisillekin lapsille. Villisilmä ja Vauhkomieli puolestaan ovat yhtä läpinäkyviä myös suomen kielellä, ja Kapari-Jatta on onnistunut lisäksi säilyttämään nimessä esiintyvät alkusoinnut. Voisi sanoa, että suomalaiset lapset ovat saaneet lukea täysin identtisen nimen vain eri kielellä. Espanjannoksessa on menetetty sukunimen merkitys sekä nimien alkusoinnut, mutta kaikista tärkein ”Mad-Eye” on käännetty ja käännöksessä ”Ojoloco” on lisäksi sointuvuutta kompensoimaan a-alkusointujen menetystä. Moody sekä Vauhkomieli korostavat henkilöhahmon erikoista luonnetta villin silmän lisäksi, ja tämä jää espanjankielisiltä lukijoilta saamatta.

Tom Marvolo Riddle

Riddle on suoraan suomeksi käännettynä *arvoitus* tai *pulma*. Nimi viittaa sen sisältämään anagrammiin: *Harry Potter ja salaisuuksien kammio* -kirjassa saadaan selville, että Tom

Marvolo Riddle muodostaa anagrammin lauseelle ”I am Lord Voldemort”. Tämä on tietenkin hankaloittanut nimen kääntämistä muille kielille, sillä anagrammin on pitänyt toimia kohdeteksteissäkin. Nimen suomennos on Tom Lomen Valedro (ma olen Voldemort) ja espannos Tom Sorvolo Ryddle (Yo soy Lord Voldemort = Minä olen Lord Voldemort). Kummallakin kielellä Riddlen merkitys jää piiloon, ja osa nimen oveluudesta pois, vaikka Kapari-Jatta onkin yrittänyt kompensoida menetystä sukunimen ”vale”-alulla. Tällä hän on pyrkinyt antamaan suomalaisillekin lukijoille vinkin paljastamatta samalla yhtään enempää kuin mitä lähdekielen lukijoille on paljastettu (Kapari-Jatta 2008, 154). Kapari-Jatta kuitenkin kertoo toivoneensa, että alkuosa toimii mahdollisena vinkkinä ja painottaa sanaa ”mahdolliselta”. ”Minä”- tai ”mä”-sanan ä-kirjainta hän ei halunnut sisällyttää nimeen, koska pelkäsi sen tekevän anagrammista liian helpon suomalaiselle lukijalle. Lähdekielen lukija on saada jo kirjan alussa vihjeen siitä, että nimi saattaa sisältää arvoituksen ja lukija on näin saattanut jopa yrittää ratkaista sen omin päin. Espanjan- ja suomenkielisille lukijoille anagrammi on epäilemättä tullut suurempana yllätyksenä, vaikka suomalainen lapsi onkin voinut tajuta nimessä olevan ”jotain mätää”.

Salazar Slytherin

*”Tai voihan olla että Luihuisesta
sä löydät ystävät aidot.
Ovelat velhot ei keinoja kaihda,
ovat tarpeen kaikki taidot.”*

(Harry Potter ja viisasten kivi, 132)

Salazar Slytherin on Godric Rohkelikon lailla yksi Tylypahkan perustajista. Hänen mukaansa on nimetty Luihuisten tupa, jonka jäsenet ovat tyypillisesti kunnianhimoisia, ehkä jopa vallanhimoisia. Etunimen Salazar Rowling on napannut portugalilaiselta diktaattorilta, joka valtakautensa aikana rajoitti poliittista vapautta ja hiljensi kilpailijansa poliisivoimin (Rowling 2017; Gelfert ym. 2021), mutta tarinassa tärkeämmässä roolissa on tuvan nimessä heijastuva sukunimi. Slytherin lausutaan lähes identtisesti kuin englanninkielinen *slithering*, joka tarkoittaa suomeksi *luikertelua*. Nimi viittaa tuvan symboliin, käärmeeseen. Dellepiane Warson on kopioinut nimen kohdetekstiin ja espanjankielinen mukautus on näin menettänyt

käärmeviittauksen kokonaan. Lisäksi on mahdollista, että nimellä on ollut melko vieraannuttava vaikutus, sillä se on espanjalaisen lapsen vaikea lukea tai lausua. Kapari-Jatta on puolestaan jäljentänyt sukunimen ja varmistanut, että suomalaisillakin lukijoilla syntyy mielle yhtymät käärmeisiin. ”Luikertelija ei olisi kuitenkaan tavoittanut Rowlingin aikomusta, koska aikomus ei ollut olla liian ilmeinen. Jos olisi, nimeksi olisi tullut Slitherer”, kertoo Kapari-Jatta suomennoksia käsittelevässä kirjassaan (2008, 121). Luihuinen on suomalaisen lapsen helppo lausua sekä yhdistää käärmeiden luikerteluun.

Sirius Black

Sirius Black, tai suomeksi Sirius Musta, on Harryn kummisetä. Harry kuulee Siriuksesta ensimmäistä kertaa vasta sarjan kolmannessa osassa, *Azkabanin vangissa*. Sirius on vankilasta karannut, etsintäkuulutettu murhaaja, joka paljastuu myöhemmin Harryn isän parhaaksi kaveriksi, Harryn kummisedäksi, ja lopulta myös syyttömäksi. Sirius osoittautuu rakastettavaksi hahmoksi, eikä lukija voi olla iloitsematta siitä, että Harry saa viimein ihka oikean ja rakastavan perheenjäsenen Dursleyn perheen tilalle. Tästä huolimatta Sirius kuitenkin maalataan kirjan alussa hyvin pahaenteisellä sävyllä, ja tähän sävyyn on osaltaan vaikuttanut myös Siriuksen nimi.

Black, suomeksi *musta*, on puolestaan pimeyteen assosioitava väri. Osuva nimi sarjamurhaajalle. Vaikka Black onkin tuiki tavallinen sukunimi, erottuu se *Harry Potterin* miljöössä merkitykselliseksi. Kolmannen kirjan kohdalla lukijakin ymmärtää, ettei Rowling nimeä hahmojaan ilman tarkkaa harkintaa, joten sanastosta poimittu nimi ei ole koskaan pelkkä nimi. Kapari-Jatta on kääntänyt hahmon sukunimen ja hahmo esiintyy suomennoksissa nimellä Sirius Musta. Pimeys tai synkkyys on näin siirtynyt myös kohdekielelle.

Espanjankieliseen nimi on kopioitu. Kolmannen kirjan ilmestyessä suurin osa lukijoista on varmasti tiennyt, mitä *black* englanniksi tarkoittaa, joten lukija on epäilemättä voinut saada nimestä tarttumapintaa. Sukunimen läpinäkyvyys ja siihen sisältymä tunnelataus ovat kuitenkin epäilemättä kärsineet kopioinnin seurauksena, ja lukija on hyvin saattanut tulkita sen tavalliseksi nimeksi.

Pintapuolisesti tarkasteltuna nähdään, että Sirius lausutaan samoin kuin *serious* (suom. vakava, uhkaava, paha). Kirjoitusasultaan se on hyvin lähellä espanjan vastaavaa sanaa *serio*, mutta niiden ääntämysasut ovat erilaiset. On vaikea sanoa, onko espanjankielinen lukija

voinut huomata *serious*-sanan merkitykset nimessä vai ei. Suomennoksista tämä merkitys on puuttunut.

Vakavaa, uhkaavaa tai pahaa tarkoittava sana on kuitenkin ollut nimessä toissijainen, ja serkkunsa Bellatrixin (sivu 31) tavoin Sirius on saanut nimensä tähden mukaan. Sirius on Iso koira -nimisen tähtikuvion kirkkaimmin palava tähti (Illingworth 1979, 300).

Ensimmäistä kertaa Harry näkee Sิริuksen ison mustan koiran muodossa, osaamatta tietenkään yhdistää koira etsintäkuulutettuun vankikarkuriin – Sirius on rekisteröimätön animaagi ja pystyy halutessaan muuttamaan koiraksi. Poimittaislinjan turvattomien velhojen ja noitien hätäkuljetukseen tarkoitettu bussi nappaa Harryn kyytiin, ja Harry selittää rahastaja Stanille, mitä on juuri nähnyt:

”Mitä varten sä sinne toljotat?” Stan sanoi.

”Siellä oli iso musta otus”, Harry sanoi ja osoitti epävarmasti rakoön. ”Niin kuin koira... mutta valtava...”

(Harry Potter ja Azkabanin vanki, 41)

Vain hetkeä myöhemmin Harry näkee Sirius Mustan nimen Päivän Profeetta -lehdessä ja tiedustelee Staniltä, kuka Sirius Musta on. On päivän selvää, että Rowling on tehnyt tämän tarkoituksella ja tiputellut kirjan sivuille vihjeitä. Sirius Mustan nimen voi purkaa tarkoittamaan ”isoa mustaa koira”.

Sekä englannissa että espanjassa Ison koiran tähtikuvioon viitataan sen latinalaisella nimellä Canis Major. ”Koiruus” ei siis ole näissä ympäristöissä aivan yhtä selkeä kuin Suomessa, mutta tähteä kutsutaan silti ”koiratähdeksi” (eng. *dog star*; es. *estrella de perro*).

Sirius (tähti) on espanjaksi *Sirio*, joten viittaus tähteen on kopiaossa luultavasti menetetty. On toki totta, ettei *sirio* ja *sirius* poikkea toisistaan kuin ainoastaan kahdella kirjaimella, muttei lukija automaattisesti tiedä kyseessä olen tähti, jotta hän osaisi yhdistää nämä nimet keskenään. Mikäli espanjankieliset kääntäjät olisivat käyttäneet nimen eksonyymiä, olisi linkki koiratähdeksi kutsuttuun palavaan taivaankappaleeseen ollut selkeämpi. Koska tähtikuvio on suomen kielessä nimetty hyvin eksplisiittisesti ja supisuomalaisesti, on nimen semanttinen läpinäkyvyys suomennoksissa jopa kasvanut alkuperäiseen lähdekieleen

verrattuna. Lähdetekstin Sirius Black ja suomennoksessa esiintyvä Sirius Musta ovat kuitenkin äärimmäisen lähellä toisiaan, kun niitä tarkastellaan lukijan ymmärryksen kautta.

5 Johtopäätelmät ja pohdinta

Tutkimuksessani halusin selvittää minkälaisia käännösstrategioita kääntäjät ovat käyttäneet nimien kohdalla, onko sivumerkityksen omaavien nimien semanttinen sisältö onnistuttu kääntämään kohdekielille sekä miten strategiat ovat vaikuttaneet käännökseen. Analyysissä nähtiin, että eri kielten kääntäjien lähestymistavat ovat eronneet toisistaan huomattavalla tavalla: Suomentaja Kapari-Jatan strategiavalinnat ovat eläneet nimien läpinäkyvyyden mukaan, kun taas espanjan kielelle kääntävät ovat pysyttäytyneet kopiassa läpi eri läpinäkyvyyden ryhmien. Suomennoksissa kääntäjä on ilmiselvästi tietoisesti pyrkinyt välittämään sisällön kohdekielen lukijoille. Espanjannoksissa sisältö on puolestaan ikään kuin vahingossa saattanut välittyä myös espanjankielisille lukijoille.

Eri lähestymistavoista huolimatta nimillä on paljon yhtenäisyyksiä jokaisella tarkasteltavalla kielellä, ja käännöstekstienkin lukijoilla on monesti ollut mahdollisuus tehdä samat johtopäätökset kuin alkuperäisten lähdetekstien lukijoilla. Vaikka teksteissä ja nimien tulkinnossa on päällekkäisyyksiä, nimien mahdollisesti aiheuttavat konnotaatiot vaihtelivat sisällöltään sekä vahvuudeltaan. Taulukkoihin 7–8 olen hahmotellut kunkin kielen lukijan mahdolliset tulkinnat nimistä. Sulut tulkintojen ympärillä tarkoittavat, että olen kokenut tulkinnan hieman epävarmaksi.

Kuten olettaa saattoi, semanttisesti läpinäkymättömien nimien ryhmässä tulkinnat ovat hyvin yhtenäisiä tyhjyydessään jokaisen kielen välillä. Poikkeuksen tekevät McGarmiwan (McGonagall) aiheuttamat konnotaatiot suomennoksessa sekä Voron (Filch) nimen kohdalla menetetty sisältö espanjannoksessa. Suurta muutosta tässä ryhmässä ei voi odottaa, sillä nimet ovat suurimmaksi osaksi hyvin konventionaalisia.

Taulukko 6 Sisällön vastaavuus semanttisesti läpinäkymättömissä nimissä

englanti	tulkinta	suomi	tulkinta	espanja	tulkinta
Harry Potter	–	Harry Potter	–	Harry Potter	–
Hermione Granger	–	Hermione Granger	–	Hermione Granger	–
Rubeus Hagrid	–	Rubeus Hagrid	–	Rubeus Hagrid	–
Argus Filch	(näpistely)	Argus Voro	varas	Argus Filch	–
Seamus Finnigan	–	Seamus Finnigan	–	Seamus Finnigan	–
Dean Thomas	–	Dean Thomas	–	Dean Thomas	–
Vernon Dursley	–	Vernon Dursley	–	Vernon Dursley	–
Parvati Patil	–	Parvati Patil	–	Parvati Patil	–
Lee Jordan	–	Lee Jordan	–	Lee Jordan	–
Minerva McGonagall	–	Minerva McGarmiwa	karmiva	Minerva McGonagal	–

Taulukossa 7 näkyy jo hieman enemmän vaihtelua: Muutaman nimen kohdalla tulkinnat ovat hyvin samankaltaisia, mutta muutoin sisältö saattaa vaihdella kielten välillä. Espanjan kielellä nähdään, että erityisesti romaaniskieliperäisten nimien kohdalla (taulukon ensimmäiset kuusi nimeä) tulkintojen määrä on hieman suurempi kuin suomeksi tai englanniksi. Jokainen nimi tässä ryhmässä on kopioitu espanjankieliseen kohdetekstiin. Kopio on kuitenkin samalla ainoa strategia, joka on johtanut sisältömenetyksiin tässä ryhmässä. Espanjalaisessa kohdetekstissä käytetyistä kopioista 20 prosenttia on johtanut sisällön täyteen menetykseen. Näiden 20 prosentin kohdalla nimeä ei ole rakennettu romaanisista kielistä. Espanjankieliseen kohdetekstiin kopioiduista nimistä 80 prosenttia on välittänyt nimen sisällön kohdetekstiin, joskin sisällön painotus on voinut prosessin aikana muuttua. Neljä tämän ryhmän nimistä on ollut kokonaan latinaperäisiä.

Taulukko 7 Sisällön vastaavuus semanttisesti hieman läpinäkyvissä nimissä

englanti	tulkinta	suomi	tulkinta	espanja	tulkinta
Voldemort	–	Voldemort	–	Voldemort	kuoleman pakoilu
Lucius Malfoy	lucifer	Lucius Malfoy	lucifer	Lucius Malfoy	lucifer, pahaan usko
Dolores Umbridge	pahastuminen, (varjo)	Dolores Pimento	pimeys	Dolores Umbridge	kipu, Neitsyt Maria, (varjo)
Remus Lupin	(susi)	Remus Lupin	(susi)	Remus Lupin	susi
Albus Dumbledore	(mehiläinen)	Albus Dumbledore	–	Albus Dumbledore	valkoinen, hyvä
Bellatrix Lestrange	outo	Bellatrix Lestrange	(outo)	Bellatrix Lestrange	taistelijatar, (outo)
Nymphadora Tonks	nymfit	Nymfadora Tonks	nymfit	Nymphadora Tonks	nymfit
Ron Weasley	kärppä, oveluus	Ron Weasley	–	Ron Weasley	–
Godric Gryffindor	aarnikotka	Godric Rohkelikko	rohkeus	Godric Gryffindor	(aarnikotka)
Ollivander	oliivisauva	Ollivander	–	Ollivander	–

Kolmas, semanttisesti melko läpinäkyvien ryhmä (taulukko 8) poikkeaa edellisestä kahdesta yllättävällä tavalla: espanjankielisen kohdetekstin sarake näyttää huomattavasti tyhjemmältä kuin kahden muun kielen sarakkeet. Lisäksi monet taulukon viimeisen sarakkeen tulkinnoista ovat olleet epävarmoja. Huomattavaa on, että ero pätee myös romaaniskielisiin nimiin. Toisin kuin semanttisesti hieman läpinäkyvien ryhmässä, monet näistä nimistä on kuitenkin vain osittain romaanisia. Romaaninen osa nimestä ei siis välttämättä ole ollut hahmon pääasiallinen kutsumanimi, jolloin romaaniskielisyys ei ole estänyt kopioinnissa tapahtuvia menetyksiä. Vain 50 prosenttia espanjannoksen kopioista ovat välittäneet nimen sisällön ja tällöinkin tulkinta on voinut olla hyvin erilainen lähdetekstiin verrattuna. Lisäksi mitä läpinäkyvämpi nimi (tai osa sitä) on lähdetekstissä, sitä suuremmalla todennäköisyydellä on tämän nimen sisällöllä ollut lähdetekstissä enemmän painoarvoa ja sitä suuremmalla todennäköisyydellä nimi on myös rakennettu englannin kielestä. Nimen kopioiminen on siis

voinut johtaa niin sanotusti ”väärän” merkityksen kohdekielille siirtämiseen. Sen sijaan suomen ja englannin sarakkeet ovat erittäin samankaltaisia, vaikka kielet ovatkin hyvin kaukana toisistaan. Käännös ja jäljennös ovat strategioina kummatkin hyvin tasapuolisesti välittäneet sisällön myös kohdekielen lukijoille.

Taulukko 8 Sisällön vastaavuus semanttisesti melko läpinäkyvissä nimissä

englanti	tulkinta	suomi	tulkinta	espanja	tulkinta
Draco Malfoy	lohikäärme, pahuus	Draco Malfoy	lohikäärme	Draco Malfoy	lohikäärme, usko pahaan
Cornelius Fudge	toffee, kiertely	Cornelius Toffee	toffee	Cornelius Fudge	–
Pomona Sprout	verso, brysselin kaali	Pomona Verso	verso	Pomona Sprout	–
Severus Snape	käärme, ankara	Severus Kalkaros	käärme	Severus Snape	ankara, vakava
Luna Lovegood	(kuuhulluus), rakkaus, hyvyys	Luna Lovekiva	rakkaus, kiva, (kuu)	Luna Lovegood	kuu, (kuuhulluus), (rakkaus), (hyvyys)
Salazar Slytherin	käärmeet, luikertelu	Salazar Luihuinen	käärmeet, luikertelu	Salazar Slytherin	–
Sirius Black	musta, uhkaava, (koira)	Sirius Musta	musta, (koira)	Sirius Black	(musta), (koira)
Fenrir Greyback	harmaa selkä, ihmissusi	Fenrir Harmaaselkä	harmaa selkä, ihmissusi	Fenrir Greyback	–
Alastor Mad-Eye Moody	villi silmä, ailahteleva	Alastor Villisilmä Vauhkomieli	villi silmä, hullu, pillastunut	Alastor 'Ojoloco' Moody	villi silmä
Tom Marvolo Riddle	arvoitus	Tom Lomen Valedro	huijaus	Tom Sorvolo Ryddle	–

Varsinaisen sisällön lisäksi on kuitenkin muitakin kirjan kannalta oleellisia ja erittäin tärkeitä asioita, kuten kirjan tunnelma. *Harry Potter* -kirjasarjassa nimet (niin henkilöhahmojen kuin myös olentojen, kirjojen ja lukuisten muiden asioiden) rakentavat tätä tunnelmaa merkittävästi, eikä nimien luomaa tunnelmaa pidä laiminlyödä. Seuraavissa taulukoissa (9–10) havainnollistan, miten nimien semanttinen läpinäkyvyys on muuttunut käännösprosessien aikana.

Taulukosta 9 voidaan nähdä, että suomenkielisissä kohdeteksteissä muutaman nimen läpinäkyvyys on laskenut, mutta aina korkeintaan vain yhden ryhmän verran. Näitä menetyksiä ovat kuitenkin tasapainottaneet nimet, joiden läpinäkyvyys on kohdeteksteissä noussut. Melko läpinäkyvien ryhmiin nousseista nimistä yksi oli käännetty, toinen jäljennetty, ja kahden nimen kohdalla Kapari-Jatta oli lisännyt sisältöä tai muuttanut sitä. Kapari-Jatan julkaisemasta kirjasta käy ilmi, ettei näiden nimien (Minerva McGarniwa ja Godric

Rohkelikko) kohdalla ole ollut kyse tarkoituksellisesta kompensoimisesta, mutta voidaan kuitenkin todeta näiden olevan mainio tapa tasapainottaa ryhmien edustusta ja varjella kirjan tunnelmaa. Ainoastaan yhden jäljennöksen kohdalla nimi on menettänyt läpinäkyvyyttään, mutta tässä tapauksessa nimen sisältämä anagrammi on vaikeuttanut nimen muokkaamista huomattavasti. Kahden muun läpinäkyvyyttä menettäneen nimen kohdalla on käytetty kopiota. Ryhmien koot ovat pysyneet lähes samoina: Lähtökohtana oli 10 nimeä jokaisessa ryhmässä. Myös suomennoksessa ensimmäisessä ryhmässä on 10 nimeä. Toinen ryhmä on puolestaan kokenut kolmen nimen tappion ja ryhmään on jäänyt vain 7 nimeä. Kolmas ryhmä on sen sijaan kasvanut kolmella nimellä. Ryhmät muodostavat osaltaan 33, 23 ja 43 prosenttia aineistosta.

Taulukko 9 Nimien semanttinen läpinäkyvyys suomenkielisissä kohdeteksteissä

Käännösprosessissa vaihtuneet ryhmät on korostettu tummennetulla tekstillä sekä ryhmän värillä.

RYHMÄ LÄHDETEKSTISSÄ	ENGLANTI	SUOMI	RYHMÄ KOHDETEKSTISSÄ	STRATEGIA
Ryhmä 1: semanttisesti läpinäkymättömät nimet	Harry Potter	Harry Potter	1	kopio
	Hermione Granger	Hermione Granger	1	kopio
	Rubeus Hagrid	Rubeus Hagrid	1	kopio
	Argus Filch	Argus Voro	3	os. käännös
	Seamus Finnigan	Seamus Finnigan	1	kopio
	Dean Thomas	Dean Thomas	1	kopio
	Vernon Dursley	Vernon Dursley	1	kopio
	Parvati Patil	Parvati Patil	1	kopio
	Lee Jordan	Lee Jordan	1	kopio
Minerva McGonagall	Minerva McGarmiwa	3	lisäassosiaatio	
Ryhmä 2: semanttisesti hieman läpinäkyvät nimet	Voldemort	Voldemort	2	kopio
	Lucius Malfoy	Lucius Malfoy	2	kopio
	Dolores Umbridge	Dolores Pimento	3	jäljennös
	Remus Lupin	Remus Lupin	2	kopio
	Bellatrix Lestrange	Bellatrix Lestrange	2	kopio
	Albus Dumbledore	Albus Dumbledore	2	kopio
	Godric Gryffindor	Godric Rohkelikko	3	muu assosiaatio
	Nymphadora Tonks	Nymfadora Tonks	2	kopio
	Ron Weasley	Ron Weasley	1	kopio
Ollivander	Ollivander	1	kopio	
Ryhmä 3: semanttisesti melko läpinäkyvät nimet	Draco Malfoy	Draco Malfoy	3	kopio
	Cornelius Fudge	Cornelius Toffee	3	os. käännös
	Pomona Sprout	Pomona Verso	3	os. käännös
	Severus Snape	Severus Kalkaros	3	os. jäljennös
	Luna Lovegood	Luna Lovekiva	3	os. jäljennös
	Salazar Slytherin	Salazar Luihuinen	3	jäljennös
	Sirius Black	Sirius Musta	3	os. käännös
	Fenrir Greyback	Fenrir Harmaaselkä	3	os. käännös
	Alastor Mad-Eye Moody	Alastor Villisilmä Vauhkomieli	3	jäljennös
Tom Marvolo Riddle	Tom Lomen Valedro	2	jäljennös	

Hämmästyttävästi espanjankielisissä käännöksissä on suomennoksiin verrattuna kärsitty huomattavasti enemmän menetystä nimien läpinäkyvyydessä. Jopa yhdeksän nimen kohdalla semanttinen läpinäkyvyys on laskenut, ja viidellä näistä läpinäkyvyys on pudonnut kahden ryhmän verran. Viidestätoista romaaniskieltä sisältävästä nimestä huolimatta vain neljä (27 %) kaikista kopioituista nimistä on lisännyt läpinäkyvyyttään. Alkuperäisen 10 nimen sijasta ensimmäisessä, läpinäkymättömien nimien ryhmässä onkin nyt 17 nimeä (57 % aineistosta), hieman läpinäkyvien nimien ryhmässä 6 nimeä (20 % aineistosta) ja melko läpinäkyvien ryhmässä 7 nimeä (23 % aineistosta).

Taulukko 10 Nimien semanttinen läpinäkyvyys espanjankielisissä kohdeteksteissä
Käännösprosessissa vaihtuneet ryhmät on korostettu tummennetulla tekstillä sekä ryhmän värillä.

RYHMÄ LÄHDETEKSTISSÄ	ENGLANTI	ROM.	ESPANJA	RYHMÄ KOHDETEKSTISSÄ	STRATEGIA
Ryhmä 1: semanttisesti läpinäkymättömät nimet	Harry Potter		Harry Potter	1	kopio
	Hermione Granger		Hermione Granger	1	kopio
	Rubeus Hagrid	os. rom.	Rubeus Hagrid	1	kopio
	Argus Filch		Argus Filch	1	kopio
	Seamus Finnigan		Seamus Finnigan	1	kopio
	Dean Thomas		Dean Thomas	1	kopio
	Vernon Dursley		Vernon Dursley	1	kopio
	Parvati Patil		Parvati Patil	1	kopio
	Lee Jordan		Lee Jordan	1	kopio
	Minerva McGonagall	os. rom.	Minerva McGonagall	1	kopio
Ryhmä 2: semanttisesti hieman läpinäkyvät nimet	Voldemort	rom.	Voldemort	3	kopio
	Lucius Malfoy	rom.	Lucius Malfoy	3	kopio
	Dolores Umbridge	rom.	Dolores Umbridge	3	kopio
	Remus Lupin	rom.	Remus Lupin	3	kopio
	Bellatrix Lestrange	os.rom.	Bellatrix Lestrange	2	kopio
	Albus Dumbledore	os. rom.	Albus Dumbledore	2	kopio
	Godric Gryffindor	os. rom.	Godric Gryffindor	2	kopio
	Nymphadora Tonks		Nymphadora Tonks	2	kopio
	Ron Weasley		Ron Weasley	1	kopio
	Ollivander		Ollivander	1	kopio
Ryhmä 3: semanttisesti melko läpinäkyvät nimet	Draco Malfoy	rom.	Draco Malfoy	3	kopio+
	Cornelius Fudge	os. rom.	Cornelius Fudge	1	kopio
	Pomona Sprout	os. rom.	Pomona Sprout	1	kopio
	Severus Snape	os. rom.	Severus Snape	2	kopio
	Luna Lovegood	os. rom.	Luna Lovegood	3	kopio
	Salazar Slytherin	os. rom.	Salazar Slytherin	1	kopio
	Sirius Black		Sirius Black	2	kopio
	Fenrir Greyback		Fenrir Greyback	1	kopio
	Alastor Mad-Eye Moody		Alastor ' Ojoloco Moody	3	os. käänös
	Tom Marvolo Riddle		Tom Sorvolo Ryddle	1	jäljennös

Sukulaiskielisyys ei siis selvästikään tarkoita, että kääntäjä pääsisi automaattisesti vähemmällä, kun mietitään kirjan tunnelmaa, vaikka olisi voinut toisin olettaa. Koska latina-

tai romaanisperäiset nimet on tässä luotu lähdekielenkin lukijalle pääasiassa vähintäänkin hieman läpinäkyviksi, ei sukulaiskielisyyden antama etu välttämättä riitä vaikuttamaan tulokseen merkittävästi.

Sivulla 19 mainitsin, että kirjojen espanjankielisiä käännöksiä on kritisoitu muun muassa käännösstrategioiden epäjohdonmukaisuudesta. Tämän aineiston nojalla kääntäjiä ei voi epäjohdonmukaisuudesta syyttää; jokainen kääntäjä on käyttänyt aineistoni kohdalla hyvin johdonmukaisesti ja lähes poikkeuksetta kopioimista strategianaan, silloinkin kun kohdetekstin lukijan olisi mahdotonta ymmärtää nimen sisältöä taikka ääntää nimeä. Sen sijaan nimien hupaisuuden ja lukijoille suotavien vihjeiden puuttuminen on tämän kirjasarjan kohdalla valtava menetys. Iso osa kirjasarjan taikuudesta koostuu nimenomaan Rowlingin nimien rakentamisessa käyttämästä luovuudesta. Joskin monien nimien kohdalla menetys ei ole ollut suuri espanjan ollessa romaaninen kieli, on noin puolet aineiston nimistä menettänyt läpinäkyvyyttä ja joidenkin nimien kohdalla sisällön kokonaan. Erityisesti englanninkielisten nimien kohdalla kopioinnin vaikutus on ollut valitettavaa. Muun muassa kirjasarjassa hyvin tärkeässä roolissa olevat ja monesti toistuvat tupien nimet ovat menettäneet niin hauskuutensa kuin myös tupiin yhdistettävät kuvaukset tai arvot, kun niitä ei ole käännetty, jäljennetty tai muutoin muokattu lisäämällä tai muuttamalla nimiä.

Kopioidessaan nimen kääntäjä riskeeraa niin sisällön menetyksen kuin myös tunnelman ja huumorin menetyksen, vaikka kyseessä olisikin sukulaiskielet. Myöskään sukulaiskielisyys ei automaattisesti tarkoita, että sisältö avautuisi kohdeyleisölle, jonka lisäksi nimi saattaa kohdeympäristössä yhdistyä eri asioihin (kuten Doloreksen nimi Neitsyt Mariaan). Lisäksi kääntäjä ei voi luottaa siihen, että moniosaisesta nimestä kohdekontekstissa läpinäkyvin osa mainittaisiin kirjoissa tarpeeksi monta kertaa, kuten todettiin professori Verson (Sprout) nimen kohdalla. Strategiaa pitäisi harkita tapauskohtaisesti ja ottaa huomioon sisällön lisäksi myös muut tekijät.

Tutkiessani nimien etymologisia taustoja sekä eri kielten kääntäjien valintoja, minulle heräsi väistämättä yksi kysymys: Minkä takia romaanisten kielten kääntäjät eivät ole (ainakaan käännösteksteistä päätellen) tehneet lainkaan yhteistyötä? Espanjankielisten kääntäjien strategiavalintoihin on epäilemättä vaikuttanut suuresti käännöstyölle asetetut aikataulut – aikataulut, joista myös muut romaanisten kielten kääntäjät ovat kärsineet. Espanjankielinen käännöskokonaisuus olisi hyötynyt italialaisesta, portugalilaisesta sekä ranskalaisesta

käännöksestä suunnattomasti. Muilla romaanisilla kielillä jäljennetyt taikka käännetyt nimet olisi ollut varsin helppo mukauttaa myös espanjankielisiin versioihin.

Astrén (2004, 30) pohtii mikäli lapset kokisivat itsensä huijatuiksi, jos he saisivat kuulla, etteivät heidän lukemissaan kirjoissa esiintyvä nimet ole ”ne oikeat”. Tämä on mielestäni erittäin epätodennäköistä. Argumentoisin, että kirjoissa piilevän taian välittäminen kohdekielen lukijoille on uskollisuutta niin kirjailijaa kuin kohdekielisiä lapsiakin kohtaan. Mikäli kääntäjä ei koske kirjan nimiin niiden sitä vaatiessa, riistää hän lapsilta muun muassa mahdollisuuden palkitseviin oivallushetkiin sekä kadottaa osan kirjan huumorielementistä. Jos kirjailija on tarkoin harkinnut, rakentanut ja suunnitellut nimet täyttämään erilaisia funktioita, kuten *Harry Potterin* tapauksessa, tulisi nämä välittää tavalla tai toisella myös muun kielisiin versioihin. Olen ikionnellinen siitä, että omaa lapsuuttani, nuoruuttani sekä vielä aikuisikäni ovat siunanneet Kapari-Jatan loihtimat, erittäin luovat ja taianomaiset käännökset. Olisikin mielenkiintoista selvittää, miten kääntäjien valitsemat käännösstrategiat ovat vaikuttaneet sarjan suosioon eri kielikonteksteissa.

Sanojen tai nimien aiheuttamat konnotaatiot ovat kuitenkin aina subjektiivisia. Niitä muokkaavat ihmisen omat kokemukset, ympäristö, opittu tieto ja jopa hetkellinen mieliala. Nimen yhdessä ihmisessä herättämä mielleyhtymä voi olla tänään täysin erilainen kuin viime viikon maanantaina. Kääntäjä voi ainoastaan pyrkiä antamaan lukijalle mahdollisuuden samankaltaiseen reaktioon ja lukukokemukseen. Tismalleen samanlaisen kokemuksen tarjoaminen edes kahdelle saman tekstin lukijalle on kuitenkin mahdotonta.

Sama subjektiivisuus on väistämättä ollut osana tätäkin tutkimusta. Vaikka olen pyrkinyt tutkimaan nimien taustat ja kohdekielillä mahdollisesti ylös nousevat mielleyhtymät mahdollisimman perinpohjaisesti, sekä kysellyt kunkin kielen natiiveilta apua, on tulkintoihin väistämättä vaikuttanut oma tietämykseni ja kokemukseni. Läpinäkyvyyden asteittaisen luonteen takia oli ajoittain erittäinkin haastavaa päättää, mihin ryhmään nimi voisi kuulua. Tutkimusta olisi mielestäni mielenkiintoista jatkaa haastattelututkimuksella, jossa haastateltaisiin niin alkuperäisten tekstien lukijoita kuin käännösten lukijoita nimien aiheuttamista assosiaatioista. Näin saataisiin laajempi otos tulkinnoista ja päästäisiin samalla lähemmäksi dynaamisen ekvivalenssin tutkimusta. Ehdotan, että läpinäkyvyyttä tarkasteltaessa haastateltavat voisivat arvioida läpinäkyvyyden asteikolla 1–5.

Lopuksi haluan sanoa, että aineistossani oli vain murto-osa kirjoissa esiintyvistä semanttisesti latautuneista nimistä, ja oli suorastaan kivuliasta karsia aineistoa pienemmäksi. Tämä oli kuitenkin välttämätöntä tutkimuksen koon puitteissa. Tutkimukseni lähestyessä loppua, eräs ystäväistäni kysyi: ”Oletkohan tämän tutkimuksen jälkeen lopen kyllästynyt Pottereihin?” Rehellinen vastaukseni oli ”En tosiaan.” Ensimmäisen *Harry Potter* -kirjani luin 9-vuotiaana. Nyt lähes kaksikymmentä vuotta myöhemmin kirjat onnistuvat yhä hämmästyttämään nerokkuudellaan ja taianomaisuudellaan.

Lähteet (References)

Aineisto:

- Rowling, J.K. (1997) *Harry Potter and the Philosopher's Stone*. London: Bloomsbury.
- (1998) *Harry Potter and the Chamber of Secrets*. London: Bloomsbury.
- (1999) *Harry Potter and the Prisoner of Azkaban*. London. Bloomsbury.
- (2000) *Harry Potter and the Goblet of Fire*. London. Bloomsbury.
- (2003) *Harry Potter and the Order of the Phoenix*. London. Bloomsbury.
- (2005) *Harry Potter and the Half-Blood Prince*. London. Bloomsbury.
- (2007) *Harry Potter and the Deathly Hallows*. London. Bloomsbury.
- (1998) *Harry Potter ja viisasten kivi*. Translated by J. Kapari. Helsinki: Kustannusosakeyhtiö Tammi.
- (1999) *Harry Potter ja salaisuuksien kammio*. Translated by J. Kapari. Helsinki: Kustannusosakeyhtiö Tammi.
- (2000) *Harry Potter ja Azkabanin vanki*. Translated by J. Kapari. Helsinki: Kustannusosakeyhtiö Tammi.
- (2008) *Harry Potter ja kuoleman varjelukset*. Translated by J. Kapari-Jatta. Helsinki: Kustannusosakeyhtiö Tammi.
- (2006) *Harry Potter ja puoliverinen prinssi*. Translated by J. Kapari. Helsinki: Kustannusosakeyhtiö Tammi.
- (2004) *Harry Potter ja Feeniksin kilta*. Translated by J. Kapari. Helsinki: Kustannusosakeyhtiö Tammi.
- (2001) *Harry Potter ja liekehtivä pikari*. Translated by J. Kapari. Helsinki: Kustannusosakeyhtiö Tammi.
- (1999) *Harry Potter y la piedra filosofal, Kindle*. Translated by A. Dellepiane Rawson. Barcelona: Salamandra.
- (1999) *Harry Potter y la cámara secreta, Kindle*. Translated by A. Muñoz García and N. Martín Azorfa. Barcelona: Salamandra.
- (2000) *Harry Potter y el prisionero de Azkaban, Kindle*. Translated by A. Muñoz García and N. Martín Azorfa. Barcelona: Salamandra.

- (2001) *Harry Potter y el cáliz de fuego, Kindle*. Translated by A. Muñoz García and N. Martín Azorfa. Barcelona: Salamandra.
- (2004) *Harry Potter y la Orden del Fénix, Kindle*. Translated by G. Rovira Ortega. Barcelona: Salamandra.
- (2006) *Harry Potter y el misterio del príncipe, Kindle*. Translated by G. Rovira Ortega. Barcelona: Salamandra.
- (2008) *Harry Potter y las Reliquias de la Muerte, Kindle*. Translated by G. Rovira Ortega. Barcelona: Salamandra.

Kirjallisuuslähteet:

- Aitonurmi, E. & Ceder, S. (2013) *Kohtaavatko kääntämisen teoria ja käytäntö?:* MA thesis, University of Tampere.
- Astrén, J. (2004) *Hogwarts, Muggles and Quidditch: A Study of the Translation of Names in J.K. Rowling's Harry Potter Books*. Högskolan Dalarna.
- Barber, R. & Riches, A. (1971) *A Dictionary of Fabulous Beasts*. Ipswich: The Boydell Press Ltd.
- Bertills, Y. (2003) *Beyond identification: proper names in children's literature 2003*. Åbo Akademi University Press.
- Britannica (2017) *Argus*. Available at: <https://www.britannica.com/topic/Argus-Greek-mythology> (Accessed: April 23, 2023)
- Cartwright, M. (2014). "Minerva." *World History Encyclopedia*. Last modified January 07, 2014. <https://www.worldhistory.org/Minerva/>.
- Dukmak, W. (2012) *The Treatment of Cultural Items in the Translation of Children's Literature*: PhD thesis, University of Leeds.
- Fagerholm, A. (2017) *Dynaamisen ekvivalenssin toteutumisen Stieg Larssonin Flickan som lekte med elden –romaanin suomennoksessa*: MA thesis, University of Vaasa.
- Fernandes, L. (2006) "Translation of Names in Children's Fantasy Literature: Bringing the Young Reader into Play," *New Voices in Translation Studies* , (2), pp. 44–57.
- Firestone, A. & Clark, L. (2018) *Harry Potter and Convergence Culture: Essays on Fandom and the Expanding Potterverse*. North Carolina: McFarland & Company, Inc., pp.1-6.

- Garcia, B. (2018) "Romus and Remulus", *World History Encyclopedia*. Available at: https://www.worldhistory.org/Romulus_and_Remus/ (Accessed: March 20, 2023).
- García, R.R. (2012) *La traducción de los antropónimos en literatura infantil y juvenil de fantasía. Análisis de las traducciones española y francesa de Harry Potter and the Philosopher's Stone y The Hunger Games*. MA thesis, University of Salamanca.
- Gelfert, L. et al. (2021) *The Salazar dictatorship still haunting Portugal, Peace Boat*. Available at: <https://peaceboat.org/english/news/tuebingen-in-portugal> (Accessed: April 9, 2023).
- Hamnström, L. (1997) *On the translation of children's books with special reference to children's popular literature*. Kouvola: University of Helsinki.
- "Harry Potter Mentions" (2022). Available at: https://docs.google.com/spreadsheets/d/1Yhp3fbTp2uI10CCmZGRLHQebSvMdhdAFb9EOB3M_q_o/edit#gid=0.
- Hellenica World (2023) *Alastor (Epithet)*. Available at: <https://www.hellenicaworld.com/Greece/Mythology/en/AlastorEpithet.html> (Accessed: February 4, 2023)
- Illingworth, V. (1979) "Sirius (Dog Star; α CMA)," *The Macmillan Dictionary of Astronomy*. London and Basingstoke: The Macmillan Press LTD.
- Kapari-Jatta, J. (2008) *Pollomuhku ja posityhtynen*. Helsinki: Kustannusosakeyhtiö Tammi.
- Kauhanen, K. (2016) *Naurava vallankumous – Ideologia ja karnevalistinen huumori lastenromaaneissa Me Rosvolat ja Isäni on supermie*. Available at: <http://urn.fi/URN:NBN:fi:hulib-201605111649> (Accessed: April 5, 2023).
- Klingberg, G. (1986) *Children's fiction in the hands of the translators*. Malmö: CWK Gleerup.
- Kontio, T. et al. (2008) *'KUKA Harry Potter? Avain Fantasian Maailmaan'*, Helsinki: Minerva.
- Kosunen, S. (2015) *Harry Potter -kirjojen henkilönnimien käännösstrategiat*. MA thesis, University of Turku.
- Kümmerling-Meibauer, B. (2017) *Seriality in Children's Literature*. In: C. Beauvais and M. Nikolajeva, eds. *The Edinburgh companion to children's literature*. Edinburgh: Edinburgh University Press, p.170.
- Lilly, W. (1822). *An Introduction to the Study of Astrology*. London: John Partridge, pp. 52-53.

- Lin, J. (2013) *Harry Potter through the Translator's Looking-Glass: An Analysis on Cultural Issues in the Spanish Translation of J. K. Rowling's Harry Potter Novels*: undergraduate thesis, The University of Sydney.
- Lindow, J. (2002) *Norse Mythology: A Guide to Gods, Heroes, Rituals, and Beliefs*. Oxford: Oxford University Press. Available at: <https://search.ebscohost.com/login.aspx?direct=true&db=e000xww&AN=169169&site=ehost-live&scope=site> (Accessed: April 13, 2023).
- Lydon, C. & Rowling, J.K. (1999) "J.K. Rowling on The Connection with Christopher Lydon," *J.K. Rowling on The Connection with Christopher Lydon, WBUR Radio (October 12th, 1999)*. WBUR Radio.
- Marcelo Wirnitzer, G. & Pascua Febles, I. (2005) "La traducción de los antropónimos y otros nombres propios de Harry Potter" in M. L. Romana García (ed.) *II AIETI. Actas del II Congreso Internacional de la Asociación Ibérica de Estudios de Traducción e Interpretación*. Madrid: AIETI, pp. 963-673
- Martin, M. E. (2013). *Star Names: Their Lore and Meaning*. New York: Dover Publications, pp. 42-43.
- Moore, B. P. & Moore, M. (1997) *NTC's dictionary of Latin and Greek origins : Bob Moore and Maxine Moore*. Chicago (IL): NTC.
- Moore, M. (2000) "The translatability of Harry Potter," *The Linguist* [Preprint]. Available at: <https://www.ciol.org.uk/translatability-harry-potter> (Accessed: April 13, 2023).
- Munday, J. (2012) *Introducing Translation Studies - Theories and Applications*. 3rd ed. London and New York: Routledge.
- Mäkinen, K. (2010) *Harry Potter and the Challenges of Translation: Treatment of Personal Names in the Finnish and German Translations of the Three First Harry Potter Books by J. K. Rowling*: MA thesis, University of Jyväskylä.
- Nakari, V. (2013) *Kolobokista Limpuksi: lastenkirjan erisnimen kääntäminen skoposteorian näkökulmasta*. Helsinki: University of Helsinki.
- Neuburg, M. (1991) "Clytemnestra and the Alastor (Aeschylus, Agamemnon 1497ff)," *Quaderni Urbinati di Cultura Classica*, 38(2), pp. 37-68.
- Newmark, P. (1981) *Approaches to translation*. Oxford: Pergamon.
- Newmark, P. (1988) *A textbook of translation*. New York: Prentice Hall.
- Nilsen, D. and Pace Nilsen, A. (2009) *Naming Tropes and Schemes in J. K. Rowling's Harry Potter Books*. *The English Journal*, [online] 98(6), pp.60-68. Available at: <https://www.jstor.org/stable/40503461> (Accessed: March 10, 2021).

- Nuestra Señora de los Dolores* (2020) *Virgen Santa Maria*. Available at: <https://virgensantamaria.org/nuestra-senora-de-los-dolores/> (Accessed: April 9, 2023).
- Oittinen, R. (2000) *Translating for Children*. London: Taylor & Francis Group.
- Oittinen, R. (2006) “No Innocent Act: On the Ethics of Translating for Children” in J. Van Coillie and W.P. Verschueren (eds) *Children's Literature in Translation: Challenges and Strategies*. Manchester: St. Jerome Publishing, pp. 123–141.
- Oittinen, R. (2008) “Harry vai Harri?,” in T. Kontio et al. (ed.) *Kuka Harry Potter? Avain fantasian maailmaan*. Helsinki: Minerva, pp. 111–127.
- Rachut, K. (2017) “The specificity of literary proper names: harry potter in translation into polish and russian,” *Annales Neophilologiarum* [Preprint]. Available at: <https://doi.org/DOI: 10.18276/an.2017.11-10>.
- Rowling, J.K. (2015a) *Mr ollivander, Wizarding World*. Pottermore. Available at: <https://www.wizardingworld.com/writing-by-jk-rowling/mr-ollivander> (Accessed: April 7, 2023).
- Rowling, J.K. (2015b) *Dolores Umbridge, Wizarding World*. Pottermore. Available at: <https://www.wizardingworld.com/writing-by-jk-rowling/dolores-umbridge> (Accessed: April 9, 2023).
- Rowling, J.K. (2017) April 14. Available at: https://twitter.com/jk_rowling/status/852974465587847168?s=20 (Accessed April 9, 2023)
- Savio, E. (2019) Luovuutta ilman kontekstia? Niemien kääntäminen videopelissä Horizon Zero Dawn. MA thesis. University of Tampere.
- Scott, I. (2022) “Harry Potter and the 80 translations,” *National Library of Scotland*, 28 April. Available at: <https://blog.nls.uk/harry-potter-and-the-80-translations/> (Accessed: April 13, 2023).
- Shamsian, J. (2018) *The real meanings behind 46 different names in the 'Harry Potter' universe - and what they say about the characters, Insider*. Insider. Available at: <https://www.insider.com/harry-potter-character-name-meaning-2017-4#harry-potters-name-is-all-about-his-leadership-qualities-1> (Accessed: January 4, 2023).
- Šimek, R. (1996) *Dictionary of Northern Mythology*. Cambridge: D.S. Brewer.
- Standowicz, A. (2009) *Chosen Aspects of the Polish Translation of J.K. Rowling's Harry Potter and the Philosopher's Stone by Andrzej Polkowski: Translating Proper Names. Translation Journal*, [online] 13(3). Available at: <http://translationjournal.net/journal/49potter.htm> (Accessed: December 5, 2021).
- Study.com (2023) *'Nymph in Greek Mythology: Types & Names | What is a Nymph?'*, [online] Available at: <https://study.com/academy/lesson/nymph-greek-mythology-types-names.html> (Accessed: April 13, 2023).

Sullivan, J. (2019) “TRANSLATION Harry Potter,” *Words & Pictures The SCBWI British Isles Online Magazine* [Preprint]. Available at: <https://www.wordsandpics.org/2019/11/translations-Harry-Potter.html> (Accessed: April 13, 2023).

The lore of the griffin (2016) *Ringmakers*. Available at: <https://www.ringmakers.com/articles/the-lore-of-the-griffin> (Accessed: April 7, 2023).

Tudor, L. (2011) '*Specific Problems of Translating in Harry Potter Series*', *Translation Studies: Retrospective and Prospective Views*, 4(12), pp.90-98.

Van Coillie, J. (2006) “Character Names in Translation: A Functional Approach,” in J. Van Coillie and W.P. Verschueren (eds) *Children's Literature in Translation: Challenges and Strategies*. Manchester: St. Jerome Publishing, pp. 123–141.

Van Strien, J.W. et al. (2014) “Snake pictures draw more early attention than Spider Pictures in non-phobic women: Evidence from event-related brain potentials,” *Biological Psychology*, 96, pp. 150–157. Available at: <https://doi.org/10.1016/j.biopsycho.2013.12.014>.

Wizarding World (2016) *Discover the fascinating etymology behind Harry Potter character names!* Pottermore. Available at: <https://www.wizardingworld.com/features/etymology-behind-harry-potter-character-names> (Accessed: February 20, 2023)

Wizarding World (2017a) *The Revealing Etymology of the Weasley Family Tree*. Pottermore. Available at: <https://www.wizardingworld.com/features/revealing-etymology-of-the-weasley-family-tree> (Accessed: February 20, 2023).

Wizarding World (2017b) *The etymology of Defence Against the Dark Arts professor names*. Pottermore. Available at: <https://www.wizardingworld.com/features/etymology-of-defence-against-the-dark-arts-professor-names> (Accessed: February 20, 2023).

Wizarding World (2018) *Discovering the truth behind lord Voldemort's many names*. Pottermore. Available at: <https://www.wizardingworld.com/features/the-different-meanings-behind-lord-voldemorts-many-names> (Accessed: February 4, 2023).

Resumen: Ya lo dice el nombre

RESUMEN

Universidad de Helsinki

Facultad de Humanidades

Máster de Traducción e Interpretación

Noora Hartikainen: Ya lo dice el nombre – las estrategias de traducción de nombres con carga semántica en el caso de Harry Potter en finés y español

Trabajo de fin de máster, 51 páginas, 9 páginas de apéndice

Mayo 2023

Introducción

Traducir puede considerarse una forma de arte y, en particular, la traducción literaria puede plantear al traductor todo tipo de retos debido a su naturaleza creativa y a sus elementos culturales. La saga mundialmente famosa de *Harry Potter*, escrita por J.K. Rowling, está repleta de estos retos y, dependiendo de la actitud del traductor, puede considerarse una mina de oro o un campo de minas. Juegos de palabras, referencias culturales, enigmas, poemas y abreviaturas (como «Ordinary Wizarding Levels» que tiene como resultado las siglas «O.W.L.s», ‘lechuzas’ en inglés) son solo una pequeña fracción de los retos que presenta la traducción de Harry Potter (Nilsen & Pace Nilsen 2019; Tudor 2011). Además de estos retos, los libros están repletos de palabras que ha acuñado la misma Rowling, y nombres con carga semántica derivados del latín, historia de Europa y la mitología (Tudor 2011; Lin 2013; Mäkinen 2010).

El propósito de este estudio de caso fue explorar las diferencias entre las estrategias empleadas al enfrentarse con nombres semánticamente cargados y los efectos causados por la utilización de dichas estrategias. Los resultados del estudio pueden suministrar una guía de práctica a los traductores, particularmente a los que traducen literatura infantil y/o juvenil.

Este análisis contrastivo se centra en comparar las estrategias utilizadas en finés y castellano respecto a la traducción de personajes que tienen carga semántica en la saga de *Harry Potter*. Reflexiono sobre las diferencias semánticas entre la lengua origen (LO) y la lengua meta (LM). Primero averiguo 1) qué estrategias han empleado los traductores cuando han encontrado un nombre que presenta carga semántica 2) si el contenido de los nombres con carga semántica ha sido trasladado a las lenguas de destino con éxito y 3) cómo las estrategias

elegidas por los traductores han afectado a las traducciones. Al final, enlazo todas las observaciones y valoro las estrategias. El análisis, entonces, no se centra en los traductores ni en los factores que hayan contribuido a las decisiones de ellos, sino en las estrategias de traducción. En el análisis también se tratan brevemente otros elementos, como aliteraciones, que por su parte afectan el ambiente de los libros. Sin embargo, el factor determinante a la hora de evaluar las estrategias es si el contenido semántico se ha trasladado a las LM o no.

Los nombres propios en la literatura infantil

La función más típica de los nombres propios es claramente distinguir a los personajes entre sí, pero pueden servir también otras funciones, sobre todo en el caso de la literatura infantil y fantástica. Pueden crear el ambiente, dar pistas sobre las personificaciones de los personajes a los lectores o proporcionar herramientas para que el lector pueda construir una imagen mental de un personaje. Pueden decir de dónde es un personaje, cuál es su contexto socioeconómico, cuáles son sus actitudes o cuál es su ocupación. Junto con la descripción de su aspecto, forma de hablar, las acciones que realizan y demás elementos, los nombres propios sirven una función importante de caracterización. Pueden animar el texto, entretener al lector o incluso contribuir al progreso de la historia. (Van Coillie 2008, 125; Oittinen 2008, 118–120; Bertills 2003, 51–53; Rachut 2017, 129; Kapari-Jatta 2008, 71.)

Theo Hermans, un académico belga conocido por su trabajo en los estudios de traducción, separa los nombres en dos categorías: nombres *convencionales* (*conventional names*) y nombres *cargados* (*loaded names*). Los nombres de la primera categoría no tienen contenido semántico, o por lo menos no tienen una carga semántica evidente. Por lo tanto, no se deben traducir, es decir, no deben manipularse para que se aproximen más a las convenciones de la LD. Los nombres cargados, en cambio, invitan a que el traductor los traduzca de alguna manera, y pueden ser divididos en nombres *sugerentes* (*suggestive names*) y *expresivos* (*expressive names*). Los nombres expresivos contienen términos del vocabulario de la LO y tienen, sin duda, una carga semántica clara. En el caso de *Harry Potter*, un ejemplo de un nombre expresivo será «Professor Sprout», en el que el nombre ha sido tomado directamente de una palabra inglesa que significa ‘brote’. En este caso el contenido semántico es transparente, mientras que los nombres sugerentes, tal y como indica el término, sugieren. (Fernandes 2006, 49.) La línea de pensamiento del lector no es directa y lineal como en el caso de los nombres expresivos, y la interpretación depende también del conocimiento, las

experiencias e incluso la cosmovisión del lector. En *Harry Potter* «Professor Snape» sirve como un buen ejemplo de nombre sugerente (aunque también es bastante transparente) – «Snape» en inglés no significa nada, pero sí se parece a la palabra ‘snake’ (‘serpiente’ en español) tanto en la forma escrita como en la pronunciación. Bertills (2003, 206) critica la división de Hermans y defiende que un nombre sugerente también puede ser expresivo y viceversa. No obstante, dado que las connotaciones e interpretaciones dependen del lector e incluso el momento, y que la transparencia es algo que no se puede medir con preguntas de “sí” o “no”, sería sumamente difícil establecer categorías que no se superpusieran.

Material

Recopilé el material para el análisis a través de los libros originales de Harry Potter y las traducciones finlandesas y españolas (versiones europeas). Hay siete libros en la saga, de los que he elegido 30 nombres para el análisis. Las traducciones finlandesas fueron realizadas por Jaana Kapari-Jatta, mientras las versiones españolas fueron traducidas por varios traductores: el primer libro (I) fue traducido por Alicia Dellepiane Rawson, los siguientes tres (II–IV) por Nieves Martín Azorfa y Adolfo Muñoz García, y los últimos tres (V–VII) por Gemma Rovina Ortega. Además, la editorial Salamandra ha publicado tres versiones para diferentes regiones geográficas: la de España, una de Argentina y una para el resto de Latinoamérica. En este estudio veo la versión europea.

Al principio, seleccioné casi 40 nombres. Incluí nombres de personajes centrales en la trama, nombres que surgieron en textos sobre los significados de los nombres y otros en los que detectaba carga semántica, pero con el criterio de que cada nombre se mencione en los libros por lo menos 100 veces. También incluí nombres sin carga semántica porque pueden proporcionar una indicación de si el contenido semántico o la transparencia de él ha influido las decisiones tomadas por los traductores. Después disminuí la cantidad de los nombres y equilibré los grupos de transparencia semántica que utilizaba en el método. Como resultado, el análisis se centra en 30 nombres – 10 en cada grupo de transparencia –.

Método

Distribuí los nombres en tres categorías (o sea grupos), según el nivel de transparencia semántica e identifiqué si tenían su origen en lenguas romance o no. Tomé esa decisión

porque es posible que estos dos factores (transparencia y tener origen en lenguas romance) hayan determinado las estrategias utilizadas por los traductores. Intentaba darme cuenta tanto de mi propia cría interna (el lector) como el traductor. Por esta razón, la categorización no refleja los significados mencionados en textos sobre los nombres, sino las connotaciones posibles que pueden haber sugerido en los lectores. Como ya mencioné, después de la categorización, limité el número de nombres utilizados como material de análisis para que las tres categorías tuvieran el mismo número de elementos.

Grupo 1 – nombres sin transparencia semántica

En este grupo, los nombres seleccionados son bastante convencionales; nombres que no detienen al lector en su camino. Este grupo de nombres sirvió principalmente como grupo de referencia en el estudio. Sin embargo, esta opacidad no significa que Rowling no haya elegido los nombres con cuidado o que no digan o no puedan decir algo al lector. Por ejemplo, el nombre de Minerva McGonagall también se presta a distintas interpretaciones, pero como McGonagall es un nombre típico en Escocia, es poco probable que los lectores del texto original se hayan planteado el nombre de alguna manera en particular.

Grupo 2 – nombres con poca transparencia semántica

Los nombres de este grupo ya son considerablemente más transparentes que los del primer grupo. Aunque las connotaciones semánticas no son obvias, se pueden inferir. Esta categoría se corresponde con los nombres sugerentes de las categorías de Hermans.

Grupo 3 – nombres con bastante transparencia semántica

Este grupo incluye nombres expresivos y muy sugerentes. Estos nombres evocan casi invariable y objetivamente fuertes imágenes en los lectores.

Tras dividir los nombres en grupos de transparencia semántica, busqué sus equivalentes en las traducciones finlandesa y española de los libros y examiné las estrategias utilizadas antes de pasar a un análisis más detallado por grupos y nombres.

La traducción de nombres propios ha sido estudiada por Newmark (1981, 1988), Bertills (2003), Klingberg (1986), Fernandes (2006) y Van Coillie (2006), entre otros. Los dos últimos adoptan un enfoque estratégico, además de describir las diferencias en la naturaleza de los nombres sin perder de vista los nombres cargados semánticamente que son

especialmente frecuentes en la literatura infantil. Tanto Fernandes (2006, 49-55) como Van Coillie (2006, 124-129) proponen diez estrategias de traducción para hacer frente a los nombres propios. Con algunas excepciones, las estrategias de Van Coillie y Fernandes son muy parecidas. Sin embargo, sus divisiones de estrategias resultan demasiado fragmentadas para los propósitos de este estudio y presentan demasiadas subcategorías, algunas de las cuales son irrelevantes para la investigación. Por lo tanto, dividiré las estrategias del siguiente modo, utilizando a mi favor tanto la división de Fernandes como la de Van Coillie:

1. Traducción (directa)

Se aplica sobre todo a los nombres muy transparentes y expresivos que proceden directamente del vocabulario de la LO. También incluyo en esta categoría los nombres que se han traducido mediante un pequeño cambio de clase de palabra de por ejemplo un sustantivo a un adjetivo. P.ej. «Fat Lady» (inglés) → «Mulher Gorda» (portugués)

2. Reproducción

La reproducción corresponde aquí a la estrategia de recreación de Fernandes y a la traducción de Van Coillie. El nombre del texto de partida no pertenece al vocabulario de la lengua origen ni de la de destino. Es evidente que el traductor ha intentado crear las mismas connotaciones que hay en la lengua origen. Si el nombre del texto origen contiene aliteraciones, estas también pueden ser recreadas. El traductor ha intentado crear las mismas reacciones en el lector de la LM. P.ej. «Ollivander» (inglés) → «Olivaras» (portugués)

3. Connotación alternativa o connotación añadida

En mi opinión, la connotación alternativa y la connotación añadida merecen sus propias categorías, pero a efectos de este estudio las mantendré en la misma casilla. Esto se debe a que ninguno de los dos ayuda presumiblemente a transmitir el contenido semántico del nombre original, aunque sí añaden ambiente a los libros. Sin embargo, es posible que los traductores hayan utilizado esta estrategia para compensar las pérdidas en otros nombres y, al mismo tiempo, sería interesante estudiar si el porcentaje de nombres semánticos ha cambiado mucho o se ha mantenido igual a pesar de las pérdidas.

4. Copia

Incluye la estrategia de transcripción de Fernandes y las adaptaciones fonéticas y morfológicas de Van Coillie. A efectos de la investigación, no considero que los cambios fonéticos o morfológicos del nombre sean tan relevantes, ya que no afectan sustancialmente al significado del nombre. También incluyo los exónimos en esta categoría. P.ej. «Nymphadora» (inglés) → «Nymfadora» (finés)

5. Copia + explicación

Corresponde a la estrategia de Van Coillie «copia y explicación de significado». Aquí se incluyen explicaciones tanto explícitas como implícitas que no existen en el texto origen. La explicación explícita es una explicación muy directa: p.ej. «Se llama Lupin; significa ‘como un lobo’». Una explicación más implícita, en cambio, no se referiría directamente al nombre, sino que transmitiría el significado por otros medios: p.ej. «Se llama Lupin y se parece a un lobo».

Para un análisis más detallado de los nombres, consulté el sitio web oficial de Harry Potter Wizarding World (escrito en parte por la propia autora), otras obras sobre la traducción de nombres, enciclopedias y textos sobre mitología.

Resultados y conclusiones

Tanto Alicia Dellepiane Rawson, que tradujo Harry Potter al español, como Kapari-Jatta, que lo tradujo al finés, han copiado la mayoría de los nombres del primer grupo (nombres sin transparencia semántica), con dos excepciones en finés. En el segundo grupo de transparencia (nombres poco transparentes) se puede ver un cambio: los traductores españoles todavía solamente han usado copia, pero Kapari-Jatta ha usado también reproducción parcial con un nombre y cambiado la connotación de otro. Sin embargo, en el tercer grupo de transparencia (nombres bastante transparentes), se puede ver la diferencia de verdad: de un total de diez nombres, Kapari-Jatta ha empleado la estrategia de reproducción cinco veces, la traducción directa cuatro veces y la copia solo una vez. En cambio, los traductores de los textos españoles han usado la estrategia copia consistentemente incluso en el caso de los nombres con carga semántica transparente, aparte de un sobrenombre y un anagrama.

En el análisis se puede ver que existe cierta similitud entre las versiones en cada idioma y que los lectores de las traducciones a menudo también han tenido la oportunidad de sacar las

mismas conclusiones que los lectores del texto origen. Sin embargo, a pesar de la similitud, el contenido y el nivel de transparencia de las connotaciones varían. Como se podía anticipar, las connotaciones presentes en las traducciones de los nombres del primer grupo (los nombres de poca transparencia semántica) son pocas en todas las lenguas analizadas. Las únicas excepciones son los nombres de McGonagall y Filch: en finés la traductora ha añadido una connotación al nombre de McGonagall y, pese a que Filch no está tan transparente tampoco en inglés, ha trasladado el contenido al texto finés. En la traducción española las dos se quedan sin contenido.

Ya en el segundo grupo (poco transparentes) se produce más variación. Especialmente en cuanto a los nombres con origen latino o romance hay más interpretaciones en el contexto castellano que en los contextos inglés o finés. Cada nombre en este grupo ha sido copiado en la traducción al español. No obstante, al mismo tiempo, el 20% de las copias en este grupo ha resultado en pérdidas de contenido y es la única estrategia en la que se ha producido este fenómeno. Este 20 por ciento son nombres que no tienen orígenes latinos o romance. En el 80% de los casos sí ha trasladado el contenido al contexto español, aunque en algunos casos el énfasis ha cambiado. De los seis nombres romance, cuatro han ambos partes construidos de lenguas romance o latín. Es decir, las dos partes de un nombre son de origen romance.

La diferencia más notable se puede observar en el tercer grupo (bastante transparentes): los significados de los nombres no se han trasladado al contexto español a pesar de ser tan transparentes. Es más, lo mismo se aplica también a los nombres que tienen su origen en lenguas romance. Sin embargo, a diferencia del segundo grupo, en este grupo la mayoría de los nombres romances no lo son por completo. De ahí que la parte romance no ha sido necesariamente el nombre con el que se ha llamado principalmente a un personaje, y entonces el origen no ha prevenido que la copia no resultara en pérdidas. Solamente el 50 por ciento de las copias en las traducciones españolas ha transmitido el contenido y aun así sugieren posiblemente interpretaciones muy diferentes del texto origen. Además, cuanto más transparente es el nombre en la LO, más probable es que esa parte esté en inglés y que tenga más importancia que la parte de nombre no inglesa. De este modo, copiar un nombre puede resultar en connotaciones “equivocadas”. En cambio, las connotaciones provocadas en los textos en inglés y en finés están muy próximas entre sí, aunque las lenguas son muy diferentes. Por medio de las estrategias de traducción (directa) y de reproducción, se ha trasladado el contenido también a los lectores de la LM.

Pero no se debe olvidar que el contenido no es el único factor importante en cuanto a los libros, y hay otros elementos esenciales como el ambiente de ellos. En la Tabla 9 (p. 51), se puede ver que en el caso de algunos nombres la transparencia semántica se ha bajado en versiones finlandesas, pero solamente por un grupo a lo sumo. No obstante, en el caso de algunos otros la transparencia se ha incrementado y así se han compensado las pérdidas semánticas de otros nombres. Los nombres cuya transparencia se ha incrementado han sido o traducidos o reproducidos, y en dos casos la traductora finlandesa ha añadido contenido o lo ha cambiado. Por lo tanto, se puede concluir que añadir una connotación y cambiarla en alguna manera son formas excelentes de compensar y preservar el ambiente. Aparte de un nombre que incluía un anagrama, todos los nombres que han perdido transparencia han sido copiados.

Sorprendentemente, las traducciones españolas han sufrido mucho más en cuanto a la transparencia de la carga semántica de los nombres en comparación con la traducción finlandesa (como puede verse en la Tabla 10, p. 52). Hasta nueve nombres han disminuido su transparencia semántica y, en cinco de ellos la transparencia ha bajado en dos escalas. A pesar de los quince nombres que tienen su origen en lenguas romance, solo cuatro (27%) del total de nombres copiados han elevado su transparencia.

Así pues, está claro que con toda la proximidad que dos lenguas tienen entre sí, eso no implica que la traducción a la LM respete la carga semántica de los nombres del texto origen o que la traducción conserve el ambiente de él. Ya que los nombres latinos o romances han sido creados principalmente para ser al menos algo transparentes para el lector de la LO, la ventaja de la lengua de parentesco no es necesariamente suficiente para afectar significativamente al resultado.

Un gran parte de la magia de la serie es la creatividad que Rowling ha utilizado al desarrollar los nombres. Aunque en cuanto a muchos de los nombres la pérdida no ha sido grande dada la afinidad de los idiomas, aproximadamente la mitad de los nombres analizados han perdido su transparencia y el contenido de algunos nombres se ha perdido por completo en las traducciones españolas. En el caso particular de los nombres en inglés, el efecto de la copia ha sido desafortunado. Por ejemplo, los nombres de las casas de Hogwarts, que desempeñan un papel muy importante en la serie y se repiten a menudo, han perdido tanto su gracia como las

descripciones o valores asociados a las casas cuando no se han traducido, reproducido o manipulado de otro modo.

Las connotaciones de palabras o nombres son siempre subjetivas. Están moldeadas por las propias experiencias de una persona, su entorno, los conocimientos adquiridos e incluso sus estados de ánimo en el momento de la lectura. El traductor sólo puede intentar ofrecer al lector la posibilidad de una reacción y una experiencia de lectura similares. Sería interesante continuar esta investigación con un estudio en el que se realizaran entrevistas tanto a los lectores de los textos originales como a los lectores de las traducciones sobre las connotaciones que sugieren los nombres. Las entrevistas también podrían acercarnos al estudio de la equivalencia dinámica.